

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Produkce

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Estonská kulturní politika

BcA. Kateřina Rundová, DiS.

Vedoucí práce: doc. Mgr. Bohumil Nekolný

Oponent práce: MgA. David Kašpar

Datum obhajoby: 23. 6. 2021

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2021

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Performing arts

Production management

DIPLOMA THESIS

Estonian cultural policy

BcA. Kateřina Rundová, DiS.

Supervisor: doc. Mgr. Bohumil Nekolný

Opponent: MgA. David Kašpar

Date of defense: 23. 6. 2021

Academic degree: MgA.

Praha, 2021

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci na téma

Estonská kulturní politika

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

U p o z o r n ě n í

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce doc. Mgr. Bohumilu Nekolnému za jeho čas, ochotu a nedocenitelné rady.

Děkuji celé DAMU za příležitosti, které mi nabídla a kterých se snažím využít. Děkuji svým skvělým spolužákům za toleranci, trpělivost a přátelství. Děkuji Štěpánu Piňosovi a Ing. Ivanu Grosovi za to, že ochotně poslouchají mé stesky a MgA. Evě Kyselové, PhD., za podporu nejen při psaní této práce.

Děkuji mamince Mgr. Evě Prokopové za pomoc, většinou moudré rady a korektury.

A b s t r a k t

Tato diplomová práce řeší systém a tvorbu kulturní politiky v Estonsku. Cílem bylo zjistit její specifika a přínosy pro rozvoj kultury, inovací a státu jako takového. Vzhledem k šířce tématu a nutnosti ukotvit ho v reálných základech je v práci nejdříve zpracovaná teoretická část, zahrnující historii estonské republiky z hlediska kultury a definici důležitých pojmů, po které následuje rešerše nejdůležitějších vládních dokumentů kulturní politiky, v poslední části se pak práce věnuje fungování divadel v tomto systému. V závěru jsou shrnuty výhody i nevýhody estonského přístupu k tvorbě kulturní politiky.

A b s t r a c t

This diploma thesis deals with the system and creation of cultural policy in Estonia. The aim was to find out its specifics and benefits for the development of culture, innovation and the country as such. Considering the width of the topic and the consequential need to anchor it in real foundations, the thesis first aims to describe the theoretical background, covering the history of the Republic of Estonia in terms of culture and definition of important terms, followed by a search of the most important government cultural policy documents. The thesis further describes the functioning of theatres in this system. The thesis concludes with the summary of the advantages and disadvantages of the Estonian approach to cultural policy-making.

ÚVOD	9
SHRNUTÍ HISTORIE ESTONSKÉ REPUBLIKY	11
ESTONSKO A KULTURNÍ POLITIKA	13
1. ETAPA: NÁRODNÍ OBROZENÍ A VZNIK NEZÁVISLÉHO STÁTU: 1860–1918	13
2. ETAPA: KONSTRUKCE NOVÉHO NEZÁVISLÉHO STÁTU 1918–1934	13
3. ETAPA: KULTURNÍ POLITIKA V TOTALITĚ: 1934–1991.....	14
4. ETAPA: POST-TOTALITNÍ STÁT 1991–1995	15
5. ETAPA: ZÁCHRANA KULTURNÍHO DĚDICTVÍ A NOVÁ EKONOMIKA.....	16
KULTURNÍ POLITIKA	19
KULTURNÍ POLITIKA A KULTURNÍ HODNOTY.....	21
KULTURNÍ POLITIKA V KONTEXTU KULTURNÍCH A KREATIVNÍCH PRŮMYSLŮ	24
VÝZKUM KREATIVNÍ EKONOMIKY	28
ZMĚNA VE VNÍMÁNÍ KULTURNÍ POLITIKY A MAPOVÁNÍ KREATIVNÍCH PRŮMYSLŮ	29
CO DÁL SE ZMAPOVANÝM SEKTOREM?	32
EKONOMICKÁ OBHAJOBA KULTURNÍCH A KREATIVNÍCH PRŮMYSLŮ: SPILLOVER EFEKT	33
KULTURA, INOVACE A EKONOMIKA	33
KULTURNÍ A KREATIVNÍ PRŮMYSLY	36
KREATIVNÍ CENTRUM TELLISKIVI (LOOMELINNAK TELLISKIVI).....	39
SOUČASNÝ SYSTÉM	45
KULTUUR 2020 - CULTURE 2020.....	47
IS NARVA NEXT? #ISNARVANEXT	51
TVORBA CULTURE 2020	54
REALIZACE A EVALUACE CULTURE 2020	55
NOVÁ STRATEGIE KULTUUR 2030 – CULTURE 2030.....	58
DIVADELNÍ SYSTÉM V ESTONSKU	62
SYSTÉMOVÉ USPOŘÁDÁNÍ ESTONSKÉHO DIVADLA	64
HISTORIE ESTONSKÉHO DIVADLA	64
CULTURE 2020 A JEHO EFEKT NA DIVADLO.....	67
VABA LAVA / OPEN SPACE.....	68
ZÁVĚR	71
ZDROJE.....	73

Úvod

Kultura je integrální součástí našeho života. Pokud má tedy společenský rozvoj směřovat k vyšší životní úrovni, těžko může ignorovat oblast kultury. Estonsko se ukázalo jako velmi úspěšné v prosazování a rozvíjení politiky kulturních a kreativních průmyslů; jeho úspěch v této oblasti činí ještě zajímavější to, že jde o relativně malou zemi, která se navíc až v roce 1991 vymanila z područí Sovětského svazu. Po padesáti letech komunistické diktatury bylo nutné znovu oživit nejen oblast kultury a umění, ale i zachránit chátrající kulturní dědictví, a to jak v podobě nemovitě, tak v podobě národních tradic, zvyků i jazyka.

V současné době je Estonsko leaderem v oblasti rozvoje kulturních a kreativních průmyslů a významně přispívá k podpoře „Východního partnerství EU“, kde zastává pozici mentora v oblasti kulturního rozvoje pro všechny partnerské státy.¹ Samotný pohled na kulturu a kulturní politiku se přitom začal měnit před poměrně krátkou dobou. První aktivity v oblasti mapování a rozvoje kulturních a kreativních průmyslů byly zahájeny až po roce 2004, kdy se Estonsko stalo součástí EU. Jak uvádí ministr kultury Lubomír Zaorálek v předmluvě k nové české kulturní politice, kulturní a kreativní průmysly jsou stále zapeklitý problém: „Jednu část je nutné dotovat, jelikož vytváří umělecké a společenské hodnoty nevyčísitelné penězi. Zároveň však existují kulturní a kreativní odvětví, která jsou schopná generovat obří přidanou hodnotu. Obě oblasti jsou však neodlučitelně propojeny.“² O tom svědčí i to, že Estonsko se svým kladným přístupem k této politice je východoevropskou líhní start-upů. Z těch nejznámějších a nejúspěšnějších jmenujme alespoň Skype a Taxify.

Cílem práce je zjistit, zda za úspěchy Estonska v této oblasti stojí zcela specifický přístup k tvorbě a uskutečňování státní kulturní politiky a zda systém v Estonsku skutečně funguje tak dobře, jak se jeví na venek. Kulturní a kreativní průmysly do dnešních dnů způsobují v řadách kulturních představitelů mírnou nervozitu. Cílem práce tedy bude i zjistit, zda uskutečňování kulturní politiky zaměřené na kulturní a kreativní průmysly má pozitivní vliv na kulturu jako takovou. Což je ve výsledku teze, ze které ve své práci vycházím.

¹ Arménie, Ázerbajdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldava, Ukrajina

² Ministerstvo kultury. Teze státní kulturní politiky 2021–2025+. str 3. 2021

V úvodu se musíme seznámit s historickými, geopolitickými i sociálními podmínkami panujícími v Estonsku v rozsahu alespoň posledních sto let. Jde o politicky velmi turbulentní období, které navíc Estonsko vzhledem k jeho geografické poloze³ značně zasáhlo. Dále musíme definovat pojem kulturní politiky, kulturních a kreativních průmyslů a zasadit je do vzájemného kontextu.

Druhá část práce už se bude věnovat konkrétnímu způsobu, s jakým Estonsko k oběma pojmům přistupuje a jak je řeší v praxi. V první řadě půjde o shrnutí státní kulturní politiky, jejíž platnost skončila v roce 2020, a o popis vzniku navazujícího dokumentu platného do roku 2030. Poslední kapitola je pak věnována tomu, jak v kulturní politice zaměřené na kulturní a kreativní průmysly fungují divadla, a to jak v podobě tradičních institucí, tak nezávislých projektů.

³ Jde samozřejmě především o sousedství s Ruskem

Shrnutí historie Estonské republiky

Snaha o osvobození a vznik samostatné republiky eskalovala během národního obrození koncem 19. století, kdy vládnoucí Rusko zavedlo jako úřední jazyk ruštinu. Stejně jako v Rusku, i v Estonsku se v roce 1905 projevil revoluční tendence, později potlačené. Už o dvanáct let později, v roce 1917, se Estonsko znovu pokusilo vymanit z ruského vlivu. I tento pokus selhal a byla zde nastolena komunistická vláda, která fungovala do února 1918, kdy do Estonska vstoupily německé jednotky. Po podepsání Brest-Litevského míru Estonsko opět vyhlásilo nezávislost, kterou ale odmítalo Rusko a zahájilo invazi do Estonska zabráním přístavu Narva. Defenziva byla zahájena v lednu 1919 s podporou spojeneckých sil a materiálu ze strany Velké Británie a finských dobrovolnických sborů. Koncem února bylo celé území Estonska, část Litvy a část sovětského území pod estonskou kontrolou.

Po krizi ve 30. letech a změně ústavy, která je následovala, byl v Estonsku nastolen téměř totalitní režim, který trval do roku 1939, kdy bylo Estonsko v rámci dohody Ribbentrop-Molotov přislíbeno sovětskému svazu. 6. srpna 1940 bylo Estonsko rozhodnutím nejvyššího sovětu v Moskvě začleněno do SSSR. Následovaly vraždy nebo deportace více než 60 000 lidí, z toho 10 000 bylo deportováno při hromadném odsunu v roce 1941. Po německém útoku na SSSR estonští odbojáři zemi znovu osvobodili od Rusů. Mezitím se ovšem do Estonska dostaly německé jednotky. Okupace Estonska Německem trvala do roku 1944, kdy kontrolu nad Pobaltím opět převzal Sovětský svaz. Kolem 30 000 Estonců uprchlo do Švédska, 33 000 do Německa. Během 40. a začátkem 50. let bylo Sovětským svazem deportováno dalších 80 000 lidí. Vláda byla složena téměř výhradně z Rusů, místní obyvatelé vůbec nebyli zastoupeni. Masivní deportace místních a jejich nahrazování Rusy je znatelné i na srovnání složení obyvatel ve 20. a v 90. letech; zatímco ve 20. letech tvořili Estonci 90 % obyvatel, v roce 1990 to bylo jen kolem 60 %. Samostatná Estonská republika, tentokrát bez vojenských intervencí, byla vyhlášena v srpnu 1991. V roce 2004 Estonsko vstoupilo do Evropské unie a v roce 2011 do eurozóny.^{4 5}

⁴ Euroskop.cz [online]. [cit. 10. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/516/sekce/estonsko/>

⁵ Novinky.cz [online]. [cit. 10. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/veda-skoly/historie2/clanek/cesku-podobna-estonska-historie-122492>

Politickým systémem Estonska je dnes parlamentní demokracie, v čele státu stojí prezidentka, zákonodárnou moc má jednokomorový demokraticky volený parlament (Riigikogu) a vláda složená z ministrů a ministryň. Co se týká zeměpisných podmínek, tak hranice Estonska tvoří z větší části Baltské moře, pozemní hranici má na jihu s Lotyšskem a na východě s Ruskem. Největší část této hranice ale tvoří Čudské jezero.

Už z výše uvedeného historického přehledu je jasné, že vztah k Rusku a ruštině v Estonsku není příliš přátelský. Jediným úředním jazykem je tedy estonština, a to i přes to, že jako rodný jazyk uvádí ruštinu téměř 30 % obyvatel Estonska.⁶

⁶ Zastupitelský úřad ČR v Tallinnu [online]. [cit. 8. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/estonsko-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/>

Estonsko a kulturní politika

Způsoby přístupu ke kultuře a kulturní politice v Estonsku z hlediska státu můžeme rozdělit do několika etap. Stejně jako v Čechách, i v Estonsku měla kultura velký vliv na národní obrození a formování nového státu. Rozhodla jsem se držet periodizace historie estonské kulturní politiky podle vzoru, který vytvořila Egge-Kulbok Lattik. Detailněji se této historii budu ale věnovat až od roku 1991, kdy se Estonsko dostalo z područí Sovětského svazu, respektive roku 1987, kdy je při zpětném pohledu zřejmý blížící se kolaps totalitního režimu.

1. Etapa: národní obrození a vznik nezávislého státu: 1860–1918

„Oficiální“, státem uznávaná kultura v tomto období nebyla bytostně estonská – šlo o implementovanou kulturu vládnoucího carského impéria. Další silné kulturní působení přicházelo z Německa a místní, původně německé aristokracie. Estonská populace byla v této době nadprůměrně gramotná – číst neuměly asi jen 2 % obyvatel, kulturní podněty tak mohly vycházet i ze spodu od „poddaných“, a to nejen ve městech (kterých je, zvláště těch větších, v Estonsku poskrovnu), ale i na vesnicích. Z jejich popudu vznikaly komunitní (dnes by se dalo říct kulturní) domy, které zastávaly mnoho různých funkcí – knihovny, muzea, divadla, centra celoživotního vzdělávání i místa, kde se scházely skupiny tradičních tanečníků a zpěváků (zvláště zpěv je typický pro místní folklor).

2. Etapa: konstrukce nového nezávislého státu 1918–1934

Kultura jako nástroj sebeurčení nového státu byla od samého vzniku samostatné Estonské republiky jednou z priorit. Počítalo se s aktivní podporou umělců a zvláště činná v tomto směru byla obec spisovatelů. Na začátku 20. let vznikla řada profesních asociací (zpěváci, spisovatelé, výtvarní umělci, akademici...) Dvěma největšími prioritami pro Ministerstvo školství (vzdělání), pod které spadala oblast kultury, byly: 1) Vytvoření příznivých podmínek pro rozvoj umění, především tím, že se umělcům poskytnou lepší podmínky pro život, studium, práci a rozvoj. 2) Vytvoření podmínek pro rozvoj a vzdělání v oblasti umění pro celou společnost. Třetí, později dodanou prioritou, byla zodpovědnost za uměleckou a kulturní reprezentaci uvnitř i vně země.

Odrazem těchto snah je například to, že začátkem 20. let stát dotoval platy herců ve dvou velkých divadlech ve výši 30 %. Neexistoval žádný zákon nebo předpis, který by upravoval podporu kultury z veřejných zdrojů, přesto stát v této oblasti investoval.

V tomto období, stejně jako v době národního obrození, byly důležité i kulturní aktivity neprofesionální, vycházející tak říkajíc „ze spodu“. Místní komunity a spolky zajišťovaly (i v dříve vzniklých kulturních centrech) vzdělávací i kulturní aktivity pro širokou škálu obyvatel.

V roce 1925 vznikla Kulturní Nadace (Eesti Kultuurkapital), šlo o jeden z nejdůležitějších počínů v oblasti kulturní politiky a podpory kultury. Kolem roku 1925 se obecně otázky kultury začaly řešit na úrovni státu – respektive byly vyřešeny schválením řady zákonů (o knihovnách, muzeích atd.) V následujících letech vznikla řada zákonů, upravujících fungování a spolupráci v kulturním sektoru a bylo založeno několik nových institucí.⁷

3. Etapa: kulturní politika v totalitě: 1934–1991

Velká hospodářská krize Estonsko citelně zasáhla. V roce 1934 dochází ke změně režimu, mění se ústava a nastávají změny i v kulturním a mediálním sektoru – byl vyhlášen výjimečný stav, zavádí se cenzura a posiluje se role státu a institucí. Sílí centralizace. Umění mělo toto směřování podporovat a propagovat, čemuž výrazně napomáhala i síť komunitních center, vznikající od konce 19. století. Obecným cílem byla maximální „estonizace“ – lidové tradice a folklor, překlad všech místních názvů do estonštiny.

Během německé okupace sice docházelo k zatýkání umělců, systém kulturní politiky jako takové se ale nezměnil. K tomu došlo až po „osvobození“ Sovětským svazem a po následovném faktickém začlenění do tohoto státního útvaru, ke kterému navíc došlo ještě za stalinistické éry, tedy v době, nejsilnější diktatury a represí. Hlavním heslem kulturní politiky Sovětského svazu bylo „Národní formou, socialistické obsahem“. Na osmém sjezdu Komunistické strany Estonska v roce 1950 bylo rozhodnuto o odvolání a uvěznění některých hlavních představitelů kultury, následně došlo k nahrazení prakticky všech vedoucích pracovníků v akademii věd, na vysokých školách i v uměleckých institucích. Na jejich místa komunistická strana dosadila ideologicky více vyhovující pracovníky.

Po roce 1953 došlo k jistému uvolnění i v umělecké oblasti a k revizi pohledu na kulturu předchozí etapy nezávislé Estonské republiky (1918–1940), výrazněji pak po 20. sjezdu Komunistické strany sovětského svazu v roce 1956. Role umění v této době

⁷ Riigi Teataja. [online] [cit. 13. 3. 2021] Dostupné z: <https://www.riigiteataja.ee/index.html>

byla podpora vládnoucího systému, což ale mimo jiné znamenalo i to, že profesionální umění bylo dostupné širokým vrstvám obyvatelstva. Zároveň ale bylo jasně stanoveno, jak má profesionální umění vypadat. Tedy socialistický realismus ve výtvarném umění, Stanislavského systém v divadle. Kulturní politika Sovětského svazu byla přísně hierarchická, centralizovaná a prodchnutá ideologií. Snažila se o vytvoření jakéhosi kolektivního vědomí, dále o zformování dokonalého sovětského občana žijícího v monolitické společnosti. Instituce v Estonsku, financované centrální vládou, ale paradoxně často fungovaly také jako centrum vzdoru vůči totalitnímu režimu. Symbolem estonského boje za nezávislost se stala „Singing revolution“, zahájená během tallinnského festivalu „Dny starého města“. Obecně můžeme konstatovat, že v letech 1988–1991 byla kultura hlavním hybatelem politického vývoje v Estonsku. To se ale záhy po rozpadu Sovětského svazu změnilo.

4. Etapa: post-totalitní stát 1991–1995

V období po osvobození vznikl v Estonsku v podstatě stejný problém jako u nás – odpor vůči režimu přiměl občany k tomu, aby se semkli, což se typicky dělo s pomocí nebo přímo v kulturních institucích. Po rozpadu Sovětského svazu ale najednou chyběl společný nepřítel, nebylo proti čemu se vymezit. Tento problém se netýkal jen kultury a kulturních institucí, ale i politiky. Při transformaci k směrem k tržnímu hospodářství ztratily na významu kulturní elity a do popředí naopak vystoupily elity politické a především ekonomické.⁸

Kromě náhlé ztráty paradigmatu nastaly i problémy ekonomické – snaha o decentralizaci a privatizaci dříve státem vlastněných a podporovaných kulturních institucí. Nešlo ani tak o to, že by je stát přestal finančně podporovat, jako spíše o naprostou nepřipravenost a neschopnost fungovat v nově vznikajícím prostředí tržní ekonomiky. Zpětně můžeme určit další příčiny porevoluční krize. Podle Egge Kulbok-Latik jsou to: „absentující monitoring a analýza systému kulturních institucí a politiky, nekonzistentní

⁸ Víme, že v Československu se po pádu komunistického režimu v roce 1989 dělo něco velmi podobného. Když uvážíme, že v dobách zásadních politických otřesů, a zejména pak v posttotalitních společnostech v devadesátých letech jde nejen o transformaci ekonomickou a politickou, ale i kulturní z hlediska identity národa, je to paradoxní.

kulturní legislativa, monopolistické kulturní instituce fungující v podstatě výhradně ze státní podpory, pokles prestiže kulturních institucí a nástup komerce.“⁹

Na druhou stranu se Estonsko otevřelo novým kulturním vlivům a směrům, které zde před revolucí neměly zastoupení a podařilo se jim získat podporu od nově znovuzaložené Kulturní nadace (1994). Její obnova byla jedním ze zásadních kroků v oblasti kulturní politiky v 90. letech – až do roku 1996 (resp. 1998), kdy vznikl dokument Ministerstva kultury „Základy estonské kulturní politiky“¹⁰, fungovala jako hlavní určovatel kulturního směřování Estonska.

5. Etapa: Záchrana kulturního dědictví a nová ekonomika

Dokument „Základy estonské kulturní politiky“, za kterým stojí Jaak Allik, estonský ministr kultury v letech 1995 až 1999, má v podstatě dvě hlavní sdělení – zdůrazňuje důležitost zachování estonské kulturní sítě jako dědictví národního obrození a první svobodné republiky a představuje plán pro budoucnost.¹¹ V tom se projevil hlavní problém – Estonsko, stejně jako řada jiných posttotalitních zemí, se snažilo o obnovu a zachování kulturního dědictví. Tím se ale ve své podstatě vracelo do minulosti. Nová kulturní politika totiž neprosazovala jen důležitost zachování kulturního dědictví, ale i sítě tradičních kulturních organizací. Podpora pro nové iniciativy a projekty byla jen minimální nebo vůbec žádná. To navíc komplikoval i nástup tržní ekonomiky a očekávání politických činitelů, že kultura a kulturní instituce budou řízeny potřebou a tržními mechanismy. Tohoto plánu a jeho implementace se bez větších odchylek drželi i další ministři kultury až do roku 2005.¹²

Na přelomu tisíciletí tak estonská kulturní politika podle rozvojového plánu pro roky 2008–2011 pracovala jen s dlouhodobým výhledem a s prioritami velmi podobnými

⁹ Egge-Kulbok Lattik. EESTI KULTUURIPOLIITIKA AJALOOISEST PERIODISEERIMISEST Historical Formation and Development of Estonian Cultural Policy: Tracing the Development of Estonian Community Houses. Acta Historica Tallinnensia 12. 2008.

¹⁰ Od roku 1995 do roku 1999 vedl ministerstvo kultury divadelní kritik a režisér Jaak Allik.

¹¹ Riigikogu. Eesti riigi kultuuripoliitika põhialuste heakskiitmine. Přijato 16. 09. 1998. Online. Dostupné z: <https://www.riigiteataja.ee/akt/76129>

¹² Egge-Kulbok Lattik. EESTI KULTUURIPOLIITIKA AJALOOISEST PERIODISEERIMISEST Historical Formation and Development of Estonian Cultural Policy: Tracing the Development of Estonian Community Houses. Acta Historica Tallinnensia 12. 2008.

prioritám dalších země bývalého východního bloku. Vzhledem k silným institucím (dědictví Sovětského svazu) byl kladen důraz především na zachování jejich fungování, podporu profesionálního umění, uchování kulturního dědictví a rekonstrukce historických budov. Protože v Estonsku žije poměrně velká ruská menšina, jedním z cílů bylo i podpořit její kulturní autenticitu a zprostředkovat větší participaci obyvatelstva. V neposlední řadě pak byla důležitá koordinace kulturní politiky a priorit s Evropskou unií.

Odklon od tohoto směřování nastal v roce 2005, kdy ministerstvo kultury v čele s novým ministrem Raiivem Palmaru zahájilo proces rozsáhlého mapování a analýzy kulturních a kreativních průmyslů. V roce 2008 byl také schválen nový rozvojový plán, který v oblasti kultury akcentoval oproti původnímu export estonské kultury do zahraničí a podporu participace zejména mladých lidí.¹³

Ve svém článku z roku 2008 Egge Kulbok-Lattik končí úvahu na téma budoucího vývoje kulturní politiky v Estonsku následovně: „Nejdůležitějším klíčovým slovem pro Raiiva Palmaru je mapování a analýza kreativních průmyslů. Nicméně je příliš brzy na to říct, jestli by tento přístup mohl být startovním bodem pro nový model kulturní politiky.“¹⁴

S odstupem více než deseti let můžeme konstatovat, že kulturní politika v Estonsku prošla dramatickou změnou a posunula Estonsko do pozice leadera v oblasti kulturních a kreativních průmyslů. Co to ale přesně znamená a je to skutečně onen kýžený stav, ke kterému by měla kulturní politika směřovat? Z pohledu vnějšího pozorovatele se to tak skutečně může zdát, zvláště ve srovnání s českým prostředím, kde se kulturní a kreativní ekonomika stále nesetkává s velkým pochopením.

V následujících kapitolách se pokusím objasnit, co přesně znamená pojem „politika kulturních a kreativních průmyslů“, jak zapadá do celkového rámce evropské kulturní politiky, v čem je estonský přístup k věci výjimečný, jaká jsou jeho pozitiva i negativa a konečně co tento přístup znamená pro divadlo, které je nejen mým studijním oborem,

¹³ Compendium of cultural policies and trends [online]. [cit. 12. 4. 2019]. Dostupné z: https://www.culturalpolicies.net/web/files/93/en/2017_MON_03_Policy_Priorities.pdf

¹⁴ Egge-Kulbok Lattik. EESTI KULTUURIPOLIITIKA AJALOOISEST PERIODISEERIMISEST Historical Formation and Development of Estonian Cultural Policy: Tracing the Development of Estonian Community Houses. Acta Historica Tallinnensia 12. 2008. s. 12.

ale navíc společně s ostatními obory živého umění stojí poněkud stranou od ostatních uměleckých oborů, které se do rámce kulturních průmyslů včleňují podstatně snadněji.

Kulturní politika

Před tím, než se začneme věnovat kulturní politice, musíme definovat, co toto slovní spojení, především pak jeho první část, znamená. Kultura je velmi abstraktní a obsáhlý pojem, který v podstatě popisuje hmotné i nehmotné aspekty lidského života, naše hodnoty a zvyky. Můžeme ji vnímat jak poměrně úzce, tak i velmi široce:

„Kultura bývá někdy ztotožňována s uměním, estetikou a kultivací. S tímto tzv. úzkým pojetím kultury je spjatý hodnotící prvek. Kultura je vnímána jako prostředek k získávání pozitivních a společensky oceňovaných zážitků, jako jsou návštěvy divadelních představení, muzejních expozic, galerií, historických památek. Člověk věnující se kultuře je považován za kultivovanějšího a vzdělanějšího; disponuje kulturním kapitálem. Takto pojatá kultura bývala doménou elitních vrstev obyvatel a teprve postupně s rozšiřováním vzdělání a volného času se v populaci stala dostupnější.“¹⁵

V protikladu k tomuto vymezení stojí široké antropologické pojetí kultury, které reprezentuje například definice kultury britského antropologa Edwarda Burnetta Tylora. Ten o kultuře hovoří jako o „způsobu života“, tedy:

„[...]rozsáhlém komplexu jevů, který zahrnuje víru, morálku, právo, umění, vědění, zvyky, tradice, jazyk, způsob výchovy a všechny ostatní dovednosti, které si člověk osvojil jako člen lidské společnosti. V daném smyslu se kultura může považovat za nadbiologickou podstatu člověka, která není geneticky přenositelná z jedné generace na druhou. Stává se negenetickou kolektivní pamětí lidstva.“¹⁶

Spory o konkrétní a finální význam pojmu kultura se vedou už celá staletí. Od viktoriánského pojetí v podobě mravního povznesení a duchovního rozvoje přes tvorbu a předávání významu po „způsob života“. Dnes se obecně více kloníme ke vnímání kultury jako kreativní úsilí a tvorbu uměleckých děl. Z těchto sporů ale vyvstává logický problém: jaké jsou meze kulturní politiky a jak by se měly vytyčit?¹⁷

¹⁵ Vojtíšková, K.; Poláková, M.; Patočková, V, Kulturní plánování v kontextu městského a udržitelného rozvoje. *Anthropologia integra*, 7(1), 69-78.; 2016, DOI: <http://dx.doi.org/10.5817/AI2016-1-69>

¹⁶ Hawkes, Jon, *The fourth pillar of sustainability: culture's essential role in public planning*, Common Ground Publishing Pty Ltd in association with the Cultural Development Network (Vic), 2001, s. 3.

¹⁷ Dave O'Brien. *Kulturní politika: management, hodnoty a modernita v kreativních průmyslech*. Přeložila Jana Ogrocká. Brno. Barrister and Principal. 2015. s. 9.

V českém prostředí používáme slovní spojení „*kulturní politika*“, které ale úplně přesně neodpovídá skutečnému významu původního anglického „*cultural policy*“. Pod slovem „*policy*“ bychom si měli představit spíše soubor určitých činností, obsahovou dimenzi politiky jako souboru idejí a plánů co dělat a jak postupovat v určité situaci.¹⁸

Kulturní politika je obecně definována jako soubor cílů a prostředků, které používá vláda nebo jiný orgán státu k řešení kulturních záležitostí. V podstatě definuje vztah mezi vládou a oblastí kultury, potažmo kulturními organizacemi; jejími subjekty jsou všichni, kteří kulturu organizují, nebo se jí účastní (umělci, manažeři, publikum, poskytovatelé financí, podnikatelé...). Cílem kulturní politiky je vytvořit principy, strategie a nástroje, které optimalizují vztahy v trojúhelníku společnost – trh – stát. Kulturní politika jako celek obsahuje zákony a vyhlášky na nadnárodní, národní i lokální úrovni.¹⁹ Základními pilíři, o které se kulturní politika opírá, jsou vzdělávání, integrace, soudržnost, ekonomický růst a v neposlední řadě zábava. Konkrétně tedy podpora kulturní identity, rozmanitosti, kreativity a účasti, ale zároveň i podpora podnikatelského sektoru ve smyslu kulturních a kreativních průmyslů. Kultura jako veřejný zájem a jako zdroj jsou dva konce jednoho provazu; tento rozpor se víceméně úspěšně snaží řešit i v Estonsku. Napětí mezi veřejným a soukromým zájmem je ale zřejmé.

Pro pochopení kontextu estonské kulturní politiky je potřeba ji včlenit do kontextu vnímání kultury a kulturní politiky v Evropské unii.

¹⁸ Cambridge dictionary [online]. [cit. 5. 8. 2019]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/policy>

¹⁹ Kaari Kiitsak-Prikk. Managing Societal Interactions In the Context of Changed Legal Status of Estonian Public Cultural Organisations. Disertační práce. Tallinn: The Department of Management, Estonian Business School, Estonia, 2017.

Kulturní politika a kulturní hodnoty

Změna vnímání kultury v měnící se společnosti zřejmě musela přijít, tím více to pak platí pro post-totalitní státy, kde byla tato změna zlomová a ještě zřetelnější. Podobný vývoj ale absolvovaly i západní demokratické státy, kde společně se snadnějším přístupem vzrostla poptávka po „každodenní“, nabízelo by se říci „komerční“ kultuře. Průnik oblastí kultury a ekonomiky byl nevyhnutelný. Stálo za tím zejména rozšiřování informačních technologií, rychlost výměny informací, zvyšující se význam sektoru služeb, globalizace, posun od průmyslové do knowledge-based ekonomiky, nebo mikro-podniky.²⁰

Ekonomické pojetí světa a společnosti je ale nutně růstové, resp. zaměřené na růst. Vzhledem ke stávajícímu vývoji tedy velkou vyvstává velká otázka, zda je moudré nahlížet kulturu jako na pole, ve kterém je zásadním faktorem růst, efektivita a účelnost. V kultuře v politice kulturních a kreativních průmyslů dochází k následujícím posunům:

1. Od důrazu na kulturní dědictví a umění se těžiště přesouvá k současné kultuře a kulturním aktivitám.
2. Propojení kultury a nových technologií (digitální produkce).
3. Divák jako aktivní účastník (audience development), ne jako pasivní pozorovatel.
4. Propojení kultury, umění a vědy.
5. Větší důraz na ekonomické fungování kultury, respektive role kultury v ekonomice.
6. Kultura jako základ pro kreativitu společnosti.
7. Kultura jako esenciální složka pro rozvoj ekonomiky směrem ke knowledge-ekonomice, kreativní ekonomice a knowledge based společnosti.²¹

²⁰ Commission of the European Communities [online]. [cit. 10. 6. 2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0242&from=EN>

²¹ Chris Gibson. Cultural Economy: achievements, divergences, future prospects. Geographical Research. 2012, s. 6.

Při zběžném pohledu vypadá tento seznam velice příznivě, otázka ale je, jestli se bavíme spíše o vnořování ekonomiky do oblasti kultury, nebo naopak o vnořování kultury do oblasti ekonomiky. První případ je jistě nutný a žádoucí, druhý ale už pro kulturu přináší podstatně více problémů a negativ. Redukce kultury na „motor kreativity“ už tak příznivě nezní, nepřiznává totiž kultuře její bytostné hodnoty (od individuální exprese, seberozvoje, přes prostou zábavu a schopnost umění být „prostě krásné“ – nelze tomu říct jinak než imanentní hodnota). Tento přístup také může vést k posuzování a evaluaci kulturních organizací jen na základě těchto vnějších ekonomických a sociálních efektů, což je nejen zcestné, ale ve své podstatě i nemožné. „Je-li hodnota chápána jako cena, dostává se do přímé opozice k „hodnotě“ chápané ve smyslu „hodnot“. Hodnoty se [...] nedají redukovat pouze na cenu. Jsou to věci takové povahy, že je prostě nelze vyjádřit penězi.“²²

Jak uvádím v kapitole historie Estonska, ke změně pohledu na oblast kultury začalo docházet v prvním desetiletí 21. století. Tento vývoj byl završen několika studiemi, zkoumajícími kulturní a kreativní průmysly v Estonsku i v celém Pobaltí. Do tohoto slibného vývoje značně zasáhla ekonomická krize, která zbrzdila rozvoj mnoha zemí včetně Estonska, a která obvykle znamenala značné snížení prostředků plynoucích do kultury. Díky průběžně probíhajícím průzkumům a komunikaci mezi ministerstvem kultury a zástupci zastřešujících organizací různých kulturních odvětví ale neustala diskuse o podpoře kreativní ekonomiky. Důležitou roli nepochybně hrálo i to, že v roce 2011 byl Tallinn evropským hlavním městem kultury; i když podle místních kulturních představitelů neměl tento fakt zásadní vliv na vývoj v následujících letech.

V říjnu roku 2011 vznikl dokument *The Tallinn Manifesto – an Open Tool for Strategic Development across the Creative Economy* (Tallinský manifest – otevřený nástroj pro strategický rozvoj napříč kreativní ekonomikou), na jehož vzniku se podílely nejen organizace z oblasti kulturních a kreativních průmyslů a podnikání, ale i Ministerstvo kultury a Ministerstvo financí. Jeho účelem bylo „podpořit zaměření na debatu, která je základní hnací silou strategie a podpory (kulturních a kreativních průmyslů). [...] jde o první otevřený nástroj pro společné vytváření strategických rámců napříč kreativní

²² Dave O'Brien. *Kulturní politika: management, hodnoty a modernita v kreativních průmyslech*. Přeložila Jana Ogrocká. Brno. Barrister and Principal. 2015. s. 10.

ekonomikou.²³ Na šestnácti stranách tento dokument v podstatě shrnuje teze podpory a rozvoje kulturních a kreativních průmyslů, které Estonsko přijalo v následujících letech za své v dalších strategických dokumentech, ale hlavně v celkovém přístupu k tomuto sektoru.

²³ The Tallinn Manifesto – a Tool for Strategic Development across the Creative Economy [online]. [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné z: http://tfconsultancy.co.uk/reports/Tallinn_Manifesto_Re-thinking_the_Creative_Economy_Dec2011.pdf

Kulturní politika v kontextu kulturních a kreativních průmyslů

Pokud se máme zabývat těmito pojmy, bude nesporně nutné vymezit, jak je budeme vnímat. Dnes se s nimi sice setkáváme už i v prostředí české politické a kulturní scény, nicméně význam je oproti Estonsku poněkud posunutý – vezměme jako příklad organizaci „Loov Eesti“, tedy v překladu kreativní Estonsko. „Loov“ nahrazuje v estonské terminologii jak pojem „kulturní“, tak pojem „kreativní“ – nemůžeme tu tedy mluvit o rozdělení, jaké je vnímáno u nás (kulturní a kreativní průmysly nejsou v českém prostředí, nutno dodat že celkem logicky, vnímané jako shodné množiny).

Sice se pohybujeme v kulturní oblasti, těžko ale můžeme předpokládat, že důvod výběru právě tohoto slova byl jiný než politický a marketingový. Zaprvé kreativita je obecně vnímána jako pozitivní pojem, a za druhé spojení kultury a průmyslu vzbuzuje mnohem rozporuplnější reakce než spojení kreativity a průmyslu. Je výrazně snadnější obhájit a zdárně vykomunikovat více kreativity v průmyslu než více průmyslu v kultuře.

Každá země používá trochu jinou definici kreativních průmyslů, což podstatně stěžuje srovnání mezi státy. I když existují výzkumy a mapování, můžeme diskutovat, co ještě do oblasti kreativních průmyslů spadá a co už ne, a tento fakt značně zkresluje statistická data.

Kde se ale tento vůbec vzalo spojení „kreativní průmysl“? Pojem kulturní, respektive kreativní průmysly se v literatuře začíná objevovat už v polovině dvacátého století. Skutečný boom ale nastal až v devadesátých letech.²⁴

Čistě technicky nejsou kreativní průmysly ničím novým, jde prostě o nové označení určitého segmentu ekonomiky, o definici systému, který už ale v minulosti existoval. Rozdíl je ve způsobu, jakým tuto oblast nahlížíme. Dřívější zřetelný předěl mezi kreativním sektorem a kulturou jako takovou se poněkud rozměnil a jak v této práci zmiňuji mnohokrát, oblast umění je nahlížena více z ekonomického hlediska a z hlediska mul-

²⁴ Dave O'Brien. Kulturní politika: management, hodnoty a modernita v kreativních průmyslech. Přeložila Jana Ogrocká. Brno. Barrister and Principal. 2015. s. 9.

tiplikačního efektu. To nemůžeme označit za apriori špatný vývoj, musíme se ale důkladně zamyslet nad tím, kde je hranice mezi jiným pohledem na věc a degradací kultury a umění na pouhý prostředek k dosažení ekonomických cílů.²⁵

Kulturní a kreativní odvětví v souladu s Evropskou komisí definujeme jako ty oblasti, jejichž aktivity jsou založeny na kulturních hodnotách nebo uměleckých a jiných individuálních či kolektivních kreativních vyjádřeních. Může se jednat o aktivity zahrnující vývoj, tvorbu, produkci, šíření nebo uchování (zachování / konzervace) zboží a služeb, které představují kulturní, umělecká nebo jiná kreativní vyjádření. Stejně tak se jedná o související aktivity v oblasti vzdělávání nebo managementu. Vše zmíněné má potenciál vytvářet inovace a pracovní místa zejména na základě tvorby autorských děl a duševního vlastnictví. Tento sektor zahrnuje architekturu, archivnictví, knihovny a muzea, umělecká řemesla, audiovizuální oblast, kulturní dědictví, design, festivaly, hudbu, literaturu, živé umění, tisk a nakladatelství, rozhlasovou tvorbu a výtvarné umění.²⁶ V Estonsku byla definice kreativních průmyslů upravena přidáním klauzule o „kolektivní kreativitě“: „Ty průmysly, které mají původ v individuální a kolektivní kreativitě, umění a talentu a které mají potenciál [...]“

Definic toho, co si můžeme představit pod pojmem „Kreativní průmysly“ nebo „Kulturní průmysly“ je celá řada, proto považuji za nutné zmínit se o tom, jak je tato oblast nahlížena a definována konkrétně v Estonsku s důrazem na to, že jde o živé odvětví, jeho definice je fluidní a stále se drobně mění.

V Estonsku do sektoru kreativní ekonomiky řadí:

Architektura – architektura, interiérová architektura, krajinná architektura, plánování a příbuzné aktivity

Audiovizuální odvětví – film a video, vysílání

Design – produktový a unikátní design, designové služby

Performativní umění – divadlo, tanec, festivaly

Vydavatelství a nakladatelství – Vydavatelství, nakladatelství, tisk

²⁵ Fakticky taková situace nemůže nastat, to už bych se ale pouštěla do filozofické debaty o podstatě umění a lidské duše. V podstatě je to ale základní otázka a zároveň základní problém kulturní politiky – zaslouží si oblast kultury podporu z veřejných zdrojů proto, že skutečně přináší pozitivní, ať už sociální nebo ekonomické efekty, nebo bychom měli kulturu podporovat pro krásno samo?

²⁶ European Commission. Cultural and Creative Sectors. [online]. [cit. 28. 1. 2021]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/culture/sectors/cultural-and-creative-sectors>

Kulturní dědictví – ruční práce, muzea, knihovny

Umění – vizuální umění, aukční domy, rámování, restaurování, produkce uměleckých děl

Zábavní software – smartphone, online, počítačové a konzolové hry, poskytovatele služeb, importéři, vývojáři

Hudba – skladatele a muzikanti, produkce a živá vystoupení, výroba a prodej hudebních nástrojů, reprodukce a prodej hudebních nahrávek, zvukařské práce

Reklama – reklama, intermedia²⁷

Do roku 2013 spadala výše uvedená odvětví do agendy Ministerstva financí a komunikace, od roku 2014 spadají, vycházejí především z dokumentu „Kultura 2020“, do agendy Ministerstva kultury, což je také zajímavou ilustrací toho, jak se v Estonsku posouvá vnímání kulturní a kreativní ekonomiky. Podle dat posledních uskutečněných mapování z roku 2015, 2016 a 2018 generuje kreativní ekonomika 2,9 % estonského HDP (1 481 000 EUR), zaměstnává celkem 30 681 osob, tedy 4,8 % z celkové zaměstnanosti a zahrnuje 9 098 institucí a společností.²⁸ Kreativní průmysly tak hrají důležitou roli v konkurenceschopnosti celého státu a v podpoře knowledge-based ekonomiky; přispívají rozvoji nejen v sociální oblasti, ale i v oblasti životního prostředí, kvality života a v neposlední řadě podporují inovace Stejně tak jsou významným faktorem v regionálním rozvoji a turismu.²⁹

Nakonec pro nás ale bude nejdůležitější definice estonského Ministerstva kultury, které kulturní a kreativní průmysly definuje následovně:

„Kulturní průmysly definujeme jako odvětví ekonomiky, které produkuje a distribuuje produkty a služby, u kterých se předpokládají speciální vlastnosti, způsoby nebo účely použití [...], což zahrnuje nebo přímo nese kulturní hodnotu, lhostejno jaká je jejich hodnota vyjádřená v penězích. To zahrnuje divadelní představení, vizuální umění, kulturní dědictví, kino, DVD a video, televizi a rádio, videohry, nová média, hudbu, knihy a další tištěné materiály.“³⁰

²⁷ Estonian Ministry of Culture [online]. [cit. 10. 6. 2019]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/en/activities/creative-industries>

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Estonian Ministry of Culture [online]. [cit. 12. 6. 2019]. Dostupné z: <https://vm.ee/en/node/9875>

³⁰ Estonian Ministry of Culture [online]. [cit. 10. 6. 2019]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/en/activities/creative-industries>

„Kreativní průmysly, na rozdíl od kulturních průmyslů, zahrnují také další oblasti ekonomiky, které z kultury vychází a které mají kulturní dimenzi, ale jejichž výstupy jsou zejména funkční, respektive užité (architektura, design, módní návrhářství, reklama). V Estonsku je pojem „kreativní průmysly“ ve stejném významu, jaký v Evropské unii nese „kulturní a kreativní průmysly“ nebo „kultura a kreativní průmysly.“³¹

O tom, jak důležitou roli hrají kulturní a kulturní a kreativní průmysly v estonské ekonomice, svědčí i přístup k podpoře tohoto sektory během koronavirové krize, která Estonsko, stejně jako zbytek světa, zasáhla v letech 2020 a 2021.

³¹ Tamtéž.

Výzkum kreativní ekonomiky

Prvním krokem k politice kreativních průmyslů je vědět, co všechno do této oblasti spadá a s kým tedy „komunikujeme“. To, jaká odvětví konkrétní země zahrne do oblasti kulturních a kreativních průmyslů, je individuální. V Evropské unii neexistují dvě země, které by měly k problematice zcela stejný přístup. Poměrně velké oblasti se samozřejmě překrývají. Při výběru je ale důležité a žádoucí zohlednit místní podmínky a specifika.

Ke krokům vedoucím k rozvoji kulturní a kreativní ekonomiky přispěl nepochybně i dokument Evropské unie předkládající nový náhled na kulturu a strukturální fondy. Jde o koncepci kultury 3.0, což je pojem dnes již celkem známý.³²

Kultura 1.0 spadá do období předindustriální společnosti, kde kultura a kulturní statky skutečně nemají v podstatě žádný ekonomický vliv a jsou závislé na patronech a mecenáších – tedy osobách s velkým finančním zázemím a vysokým společenským statem; to tyto statky zároveň činí nepřístupné pro většinu společnosti.

Kultura 2.0 vyrůstá z prostředí, kde jsou kulturní statky a přístup k nim nahlížen jako základní právo občana. Zvyšující se životní úroveň a kupní síla běžného obyvatelstva mu navíc umožňuje do kultury a kulturních statků investovat vlastní prostředky. Největší boom nastal zejména s rozvojem filmového průmyslu, který značně rozšířil možnosti kulturní nabídky. Už v 19. století se ale rozvíjí model veřejné podpory kultury, kdy vláda na tuto oblast přispívá z veřejných prostředků a poskytuje ji občanům jako veřejnou službu. Odtud také pochází základy koncepce státní kulturní politiky, které definují roli státu v návaznosti na to, jakým způsobem podporuje oblast kultury: Ulehčovatel, Patron, Architekt, Konstruktor.³³

Zatímco Kultura 2.0 je charakterizována prudkým nárůstem počtu diváků, pro prostředí Kultury 3.0 je typický rychle se zvyšující počet tvůrců. Příčinou je především snadnost „vstupu na trh“. V současné době jsou k dispozici nástroje, které umožňují v podstatě profesionální tvorbu z domova především díky rozvoji elektronických médií (osobní počítače, tablety, mobilní telefony, sítě elektronických komunikací). Z hlediska kulturní

³² Pier Luigi Sacco. Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming. European Expert Network on Culture (EENC). Produced for the OMC working Group on Cultural and Creative Industries. 2011.

³³ Tamtéž.

politiky jde o to nevnímat kulturní a kreativní průmysly jako samostatně stojící součást ekonomiky, ale uvědomit si propojení tohoto sektoru se všemi ostatními.³⁴

Změna ve vnímání kulturní politiky a mapování kreativních průmyslů

Estonská republika, respektive velvyslanectví Estonské republiky v Praze, má na svých webových stránkách oddíl věnující se problematice kreativních průmyslů, což dobře ilustruje to, o jak významnou agendu se v Estonsku jedná: „Kreativní průmysly zastávají stále významnější roli v posilování konkurenceschopnosti Estonska a ve vývoji knowledge-based ekonomiky. Kreativita je klíčový komponent v mnoha sektorech, což hraje velkou roli v dosahování nejen ekonomických cílů, ale i ve zlepšování prostředí, kvality života, inovací a konkurenceschopnosti.“³⁵

Vlivy ze Skandinávie a Finska přinesly do Estonska (nejdříve do Tallinnu, ale postupně i do zbytku země) povědomí a diskusi o kreativních průmyslech začátkem 21. století. K tomu přispěla i spolupráce Skandinávie a Pobaltí na nejrůznějších projektech, jako byl například projekt Baltic cities³⁶ – Economic transformation through new industries;³⁷ nebo na projektu Baltic Palette.³⁸

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Estonian Embassy in Prague [online]. [cit. 25. 6. 2019]. Dostupné z: https://www.estemb.cz/business_in_estonia/creative_industries_in_estonia

³⁶ Cílem výzkumu bylo zjistit, do jaké míry se městská ekonomická restrukturalizace v menších, okrajových ekonomikách EU a klíčových městech v Cardiffu ve Walesu (UK); Dublinu v Irsku a finském Tampere rovněž projevuje v lotyšské Rize; Tallinnu v Estonsku a ve Vilniusu v Litvě. Výzkum ve městech EU ukázal, že finanční služby, IT a software a kulturní průmysl (médiá, hudba, umění, divadlo atd.) rychle rostou v oblasti zaměstnanosti a obratu na podnikové úrovni. Byl proveden dotazníkový průzkum srovnatelných průmyslových odvětví v pobaltských městech a výsledky podpořily řadu teoretických hypotéz týkajících se současných ekonomických změn ve fungování měst. Výsledky výzkumu ve srovnávaných městech EU ukázaly, že nová rychle rostoucí průmyslová odvětví zaměřená na kulturu měla tendenci se geograficky shlukovat ve specifických oblastech měst, mít velké zastoupení malých a středních podniků s vazbou na větší podniky, a značně těžit z akcí a politik místních nebo národních rozvojových agentur.

³⁷ Philip Cooke. BALTIC CITIES – ECONOMIC TRANSFORMATION THROUGH NEW INDUSTRIES. Final report for PHARE ACE. 2009.

³⁸ Anotace projektu: „Stejně jako je mnoho barev na malířské paletě, je centrální Baltské moře obklopeno deseti regiony patřícími do pěti zemí: regiony Stockholm-Malär ve Švédsku, Häme a Alandské ostrovy, jihozápadní Finsko a Helsinky, město Petrohrad a region Leningrad v Rusku, město Tallinn a region Harju v Estonsku, a nakonec region Riga v Lotyšsku. Jedná se o deset regionů s obrovským

Zde se mimo jiné uvádí, že kreativní a inovační potenciál měst mapovaného regionu zásadně souvisí s kulturními, akademickými a uměleckými institucemi: Jedná se o deset regionů s obrovským potenciálem rozvoje vzhledem k jejich ekonomické struktuře, lidským zdrojům, dynamickým oblastem metropolí, turistickým a kulturním zajímavostem a zeměpisné poloze jako uzlu v srdci oblasti Baltského moře. Tento příznivý kontext odpovídá období rychlých změn poznamenaných stále více mezinárodním obchodem, otevřením Evropské unie východní Evropě a rychlým rozvojem „informační společnosti“.³⁹

Nejdůležitějším a hlavním mentorem, který přinesl podnět ke zmapování kreativních průmyslů v regionu Pobaltí, byl British Council. I z toho důvodu se při prvním strategickém průzkumu iniciovaném Ministerstvy kultury, který provedly Litva, Lotyšsko a Estonsko společně, použilo britské definice kreativních průmyslů: „Kreativní průmysly jsou ta odvětví, která mají původ v individuální kreativitě, umění a talentu, a která mají potenciál k vytváření pracovních příležitostí a kapitálu a využití duševního vlastnictví.“⁴⁰

Iniciativa British Councilu nastavila tento směr ve všech hlavních městech Pobaltí, v Tallinnu, Vilniusu i Rize. Snahy o zavedení konceptu kulturních a kreativních průmyslů se ukázaly jako velmi úspěšné i vzhledem k tomu, že v nich místní lídři kulturní oblasti spatřovali především nové finanční možnosti. Postupně si tak kulturní a kreativní průmysly našly cestu do národních kulturních politik a dostaly se i do lokálních plánů krajů a měst. Přes to, že existovaly další nezanedbatelné vlivy, zejména pak

potenciálem rozvoje vzhledem k jejich ekonomické struktuře, lidským zdrojům, dynamickým oblastem metropolí, turistickým a kulturním zajímavostem a zeměpisné poloze jako uzlu v srdci oblasti Baltského moře. Tento příznivý kontext odpovídá období rychlých změn poznamenaných stále více mezinárodním obchodem, otevřením Evropské unie východní Evropě a rychlým rozvojem „informační společnosti“.

Zdroj: European Commission. [online]. cit. 10. 8. 2019. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/latvia/around-the-baltic-a-palette-of-regions-to-paint-the-future

³⁹ Up2Europe. [online]. cit. 10. 8. 2019. Dostupné z: https://www.up2europe.eu/european/projects/the-baltic-palette-ii_131666.html

⁴⁰ Silja Lassur, Külliki Tafel-Viia, Andres Viia. Mapping creative industries in Estonia, Latvia and Lithuania. LoovEesti: [online]. cit. 11. 8. 2019. Dostupné z: <https://www.looveesti.ee/overview-4/>

v Estonsku (kulturní politika a strategický plán města Tallinn, které vznikly kvůli kandidatuře na Evropské hlavní město kultury, blízká spolupráce s Finskem), British Council byl v této oblasti hlavní hnací silou.⁴¹

Jedním z prvních dokumentů vzniklých v Estonsku, který zohledňuje problematiku kulturních průmyslů, je strategický plán pro Tallinn. Na mapovací výzkum, zadaný Ministerstvem kultury, naopak navazuje průzkum zadaný městem Tallinn, který detailně zmapovat kreativní průmysly a potenciál ve městě a v podstatě potvrdil to, co obsahoval vládní dokument.⁴²

Důležitým elementem mapování kreativních průmyslů a následně vzniklých studií bylo získání materiálů, které Ministerstvu kultury umožnily žádat finance z Evropských Strukturálních Fondů – rozpočet Ministerstva kultury byl značně omezený a strukturální fondy znamenaly významný příspěvek.⁴³ Finance byly použity k mapování a k vytvoření infrastruktury pro podporu rozvoje kreativních průmyslů a k podpoře obecného povědomí o kreativních průmyslech, na což navázal dokument Plán implementace Evropských strukturálních a investičních fondů na roky 2014–2020.

Dalším neméně důležitým krokem podle Ragnara Siila, který se na této práci v Estonsku aktivně podílel, bylo získání dalších informací, jistého kontextu ke zjištěným datům. Bylo možné tak oblast kreativní ekonomiky snáze zařadit do celkového obrazu ekonomiky státu. Součástí vytváření takové vědomostní základny byla i aktivní komunikace jak s představiteli výše uvedených ekonomických odvětví, tak s odbornou i laickou veřejností. Nesmíme opomíjet ani jeho osobní příspěvní k rozvoji politiky kulturních a kreativních průmyslů a k prosazování kulturního plánování a kulturní strategie, které začal prosazovat už v roce 2005, kdy začal pracovat na Ministerstvu kultury.⁴⁴

⁴¹ Külliki TAFEL-VIIA, Erik TERK, Silja LASSUR, Andres VIIA. Creative industries in the capital cities of the Baltic States: Are there innovations in urban policy? Moravian Geographical Report. Vol. 23, 4/2015

⁴² INTERREG IVC projekti „Creative Metropolises – Public Policies and Instruments in Support of Creative Industries“. LOOMEMAJANDUS TALLINNAS. Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituut Tallinn 2009

⁴³ Vabariigi Valitsus (Estonian Government). Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007–2013. 12.01.2007.

⁴⁴ Eastern Partnership Culture Programme [online]. [cit. 12. 10. 2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0242&from=EN>

Důraz na kvalitní komunikaci je na estonském příkladu patrný i z toho, že mapování nebylo čistě top-bottom akcí, kterou by sama iniciovala a prováděla vláda (respektive ministerstvo). Mapování sice bylo iniciované ministerstvem, ale probíhalo v blízké spolupráci se zastřešujícími organizacemi, které za provedení výzkum dostaly speciální příspěvek z balíčku strukturálních fondů EU, a s jednotlivými aktéry kulturní scény: „Jedním z důvodů, proč první verze Kultury 2020 vznikala tak dlouho bylo to, že jsme mluvili skutečně snad s každým představitelem kulturní scény. To je výhoda velikosti Estonska – něco takového tam totiž skutečně můžete zrealizovat.“⁴⁵ Ministerstvo tak v podstatě zadalo těmto organizacím úkol, který samy realizovaly, díky čemuž ministerstvo nemuselo tvořit různé metodiky pro konkrétní odvětví – kvalita, rozsah i objem mapování tak závisely na zastřešující organizaci, v jejímž zájmu bylo provést celý proces co možná nejkvalitněji a spolupracovat a komunikovat se zadavatelem.

Ve chvíli, kdy máme nashromážděná data a kdy máme informace, které je vysvětlují a dodávají jim kontext, je možné vše posunout na úroveň politiky, respektive vyvinout konkrétní opatření a strategie podpory a rozvoje kreativních odvětví. Estonsku se díky důkladnému zmapování kulturních a kreativních průmyslů podařilo dostat do strategie čerpání strukturálních fondů EU kapitolu věnovanou výhradně jim.

Co dál se zmapovaným sektorem?

Druhou fází mapování a výzkumu této oblasti ekonomiky jsou podmínky rozvoje, jinými slovy to, co jednotlivá odvětví potřebují pro svůj další úspěšný rozvoj. V tomto kroku vyvstává potřeba kvalitní komunikace ještě výrazněji než při mapování sektoru. Poskytovaná podpora rozvoje přitom nemusí zahrnovat jen bazální prostředky ve formě peněz nebo infrastruktury, zahrnuje i legislativní nebo administrativní podporu,⁴⁶ vzdělávání, mentorské programy, coaching, networking, klastrování a přístup na zahraniční trhy.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ v Estonsku je nesmírně snadné založit firmu, vše jde vyřídit přes internet, to dramaticky usnadňuje rozvoj podnikání, což snadno poznáme na počtu nově vzniklých firem a startupů registrovaných v Estonsku.

Ekonomická obhajoba kulturních a kreativních průmyslů: Spillover efekt

Dnes můžeme s jistotou říct, že oblast kultury není jen o „krásnu“, ale že má i dalekosáhlý vliv na společnost a ekonomiku. Ovlivňuje vzdělání, prosperitu, sociální spokojenost a kohezi, integraci, významně přispívá k turismu, je motorem inovací. Přesahy kulturních aktivit do ostatních oblastí života můžeme shrnout pod označení „spillover effect“ (efekt přelévání), což je v kreativní ekonomice klíčový termín. Popisuje totiž efekt, který má podpora a rozvoj kreativních průmyslů na další ekonomická odvětví a jaký je tedy přínos kreativních průmyslů z finančního hlediska. Arts Council England konkrétně uvádí, že spillover effect „dokazuje hodnotu dotací z veřejných zdrojů pro umění a kulturu a zkoumá, jakým způsobem mapovat různá propojení mezi uměním, kulturou, kreativními průmysly, širším ekonomickým rámcem a v podstatě celou společností.“⁴⁷ (Příloha č. 1.)

„European Research Partnership on Cultural and Creative Spillovers“ definuje spillover efekt následovně: „Kulturními a kreativními spillovery rozumíme proces, ve kterém má aktivita v oboru umění, kultury a kreativních průmyslů následující širší vliv na místa, společnost nebo ekonomiku skrze přelévání koncepcí, idejí, dovedností, vědomostí a různých druhů kapitálu. Spillover efekt může fungovat v různých časových úsecích, může být úmyslný i neúmyslný, plánový nebo neplánovaný, přímý nebo nepřímý, negativní stejně jako pozitivní.“⁴⁸

Profesionálové v kulturní oblasti, jako jsou designéři, tvůrci reklamy, softwaroví vývojáři, ale také pracovníci v oblasti filmového a televizního průmyslu, mohou být zaměstnáni mimo oblast kreativních průmyslů a šířit tak povědomí o nových technologiích, nové nápady a způsoby práce.

Kultura, inovace a ekonomika

Velkou výhodou Estonska v porovnání s ostatními zeměmi je snadnost, s jakou lze založit a provozovat podnikatelský subjekt. Regulace podnikání je nižší než v okolních pobaltských a severských státech, stejně tak samotné založení firmy je jednodušší –

⁴⁷ Tom Fleming Creative Consultancy. Cultural and creative spillovers in Europe: Report on a preliminary evidence review. Creative Council England. 2015.

⁴⁸ Dr Jonathan Vickery. European research partnership On cultural and creative spillovers: Researching SPILLOVER in the creative and cultural industries. Centre for Cultural Policy Studies. University of Warwick. 2014.

všechno se dá zařídit bez návštěvy úřadu přes internet. To významně podporuje příliv zahraničního kapitálu do země. Mezi nejúspěšnější podniky patří ty z oblasti informačních a komunikačních technologií: estonští programátoři stojí za zrodem programů Skype, Hotmail či Kazaa. V současné době tvoří podobné firmy v Estonsku 15 % HDP.⁴⁹

Obrat k neoliberalismu v osmdesátých letech znamenal změnu v pohledu na kulturu, nově ji vnímal jako součást ekonomiky a hodnotil ji tedy na základě ekonomických ukazatelů, méně pak jako veřejnou službu hodnotnou samu o sobě. Zatímco kultura byla dříve pojímána jako veřejná služba, bez níž společnost není kompletní, dnes ji nahlížíme mnohem více jako komoditu nebo spíše produkt.⁵⁰

V posledních dekádách se pozornost věnovaná kulturním a kreativním průmyslům a obecně oblasti kreativní ekonomiky stále zvyšuje. Jde zejména o snahu změnit vztah mezi kulturou a ekonomikou – posunout vnímání kultury a kreativity z oblasti dotované, můžeme říct „vydržované“, do oblasti katalyzátoru kreativity a motoru pro řadu dalších souvisejících odvětví. Jde o přepracování modelu, který vidí kulturu jako něco krásného a přínosného, leč zbytného, do modelu, kde je kultura a kreativita základním předpokladem pro rozvoj společnosti jak po stránce lidské a duševní, tak po stránce inovační, vzdělávací a ekonomické. U nás se tato změna ještě zcela nepodařila, jak můžeme vnímat v rámci současné koronavirové krize, kdy lze očekávat, že zpomalení ekonomiky a nutné škrty ve státním rozpočtu zasáhnou oblast kultury opravdu tvrdě.

Pokud se na celou problematiku podíváme z širší perspektivy, musíme nutně dojít k myšlence, do jaké míry je skutečně možné „řídít“ kulturu. Mezi nejzásadnější aspekty živé kultury patří kromě jiných svoboda sebevyjádření; ve zkratce určitá úroveň anarchie. Možná se tedy snažíme uchopit a jasně ohraničit něco, co samo o sobě nejde řídit, ani přesně vymezit. Přílišná regulace a snaha postihnout každý jednotlivý aspekt kulturního sektoru může být v konečném důsledku spíše škodlivá. Role centrální vlády

⁴⁹ Markéta Špičáková. Kulturní a kreativní průmysly v pobaltských zemích. Diplomová práce. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská, Katedra Arts managementu. 2013.

⁵⁰ Anders Härm. Esti Päevaeth: When culture becomes a pendant [online]. [cit. 23. 11. 2020]. Dostupné z: <https://epl.delfi.ee/artikkel/51288349/kui-kultuurist-saab-ripats?>

i lokálních samospráv by měla spíše umožňovat rozvoj kultury, ne ho vyloženě vytvářet. Pak se ale také musí smířit s tím, že vytvořené produkty mnohdy nebudou odpovídat jejich představám a nadějím, které do nich vkládaly.

V Estonsku si tento rozpor mezi bytostnou povahou umění a kultury a jejím ekonomickým potenciálem uvědomují. Jak říká Kristiina Alliksaar, divadelní režisérka, produkční a od roku 2019 ředitelka divadla Vanemuine: „Je pravda, že na jednu stranu můžeme kulturu definovat jako hodnotu, která nám zbude potom, co zmizí všechna pravidla a regulace. Ale na druhou stranu kulturu můžeme definovat jako obor, který potřebuje určité podmínky ke svému fungování, který potřebuje podporu jak pro tvůrce, tak pro diváky. Ideálně tak, aby k uměleckým a kulturním statkům a vzdělání měl přístup každý, lhostejno kde se narodil, jaká je jeho socioekonomická situace nebo jestli má nějaké zvláštní potřeby nebo omezení. Proto si myslím, že k tomu, aby umělec mohl svobodně tvořit, potřebuje určitý rámec, ve kterém se bude cítit zároveň svobodný, ale také bezpečný. A tak by také měla fungovat národní kulturní politika.“

Kulturní a kreativní průmysly

O kulturních a kreativních průmyslech a na ně navázané knowledge based ekonomice se začíná mluvit už v 60. letech 20. století, společně s posunem od fordismu⁵¹ směrem ke znalostní/informační/postindustriální společnosti. Zjednodušeně můžeme říct, že se ekonomika vyvíjí velmi podobně, jako potřeby na Maslowově pyramidě potřeb – od agrikultury, přes fordismus, služby až po kreativní ekonomiku a kulturu.⁵²

Díky schopnosti propojit kulturu a ekonomiku se tento způsob uvažování rozšířil poměrně rychle v Evropě i Severní Americe. Toto pojetí a náhled na věc ale značně nahrává nahrazení slova „kultura“ slovem „kreativní“, jak se tomu konec konců děje v Estonsku. To, jestli je tento přístup zcela správný a v konečném důsledku prospívá kultuře, a je tedy vhodný pro směřování kulturní politiky, je rozhodně téma k diskusi. Pojetí kultury a kreativity z pohledu ekonomiky jí nesporně nabízí mnohem lepší vyjednávací pozici pro komunikaci svých potřeb. Otázkou ale zůstává, které konkrétní oblasti kultury mohou z tohoto přístupu skutečně těžit.

„Myšlenka kreativních průmyslů posunula kreativitu z pozice u zadních vrátek vlády, kde posedávala desítky let s miskou na almužny pro podporu umění – nešťastná, našťvaná a kritická (obzvláště k ruce, která ji krmila), ale neochotná se změnit – dopředu k hlavním dveřím, kde byla představena a přidána do portfolií tvořících ekonomické hodnoty, vznikajícím průmyslovým odvětvím, a programům na podporu podnikání.“⁵³

Podle definice Evropské komise jsou kreativní průmysly „průmysly, které využívají kulturu jako vstup a mají kulturní dimenzi, ale výstupy jsou především funkční (užité). Zahrnují architekturu a design, integrující kreativní elementy do širšího procesu, stejně jako podkategorie, kterými jsou grafický design, oděvní návrhářství nebo reklama.“ Kulturní průmysly definuje jako „oblasti průmyslu produkující a distribuující zboží nebo služby, které mají v době svého vzniku specifický atribut použití nebo účel, který zahrnuje nebo vyjadřuje kulturní vyjádření, a to bez ohledu na komerční hodnotu, kterou může daný produkt mít. Kromě tradičních uměleckých disciplín (performativní umění,

⁵¹ systém průmyslové hromadné výroby známý od počátků 20. století, pocházející z USA. Zdroj: Glosbe [online]. [cit. 10. 2. 2021]. Dostupné z: <https://cs.glosbe.com/cs/cs/fordismus>

⁵² Mark Banks. Justin O'Connor. After the creative industries. International Journal of Cultural Policy 15. 2009.

⁵³ John Hartley. Creative industries. Introduction. Wiley-Blackwell. London. 2005.

vizuální umění, kulturní dědictví – včetně veřejného sektoru) zahrnují film, DVD a video, televizi a rádio, video hry, nová média, hudbu, knihy a tisk. Tento koncept je definovaný ve vztahu ke kulturnímu vyjádření v kontextu Úmluvy o ochraně a potřebě rozmanitosti kulturních projevů (UNESCO 2005).⁵⁴

Definice pro oblast kulturních a kreativních průmyslů existuje celá řada a liší se i mezi jednotlivými státy Evropské unie. Proto musíme postupovat velmi obezřetně, pokud chceme v této oblasti provádět statistický výzkum nebo se pokoušet o srovnání mezi státy. Společným jmenovatelem všech národních i nadnárodních definic je to, že vždy vychází ze vztahu kulturních a kreativních průmyslů a ekonomiky a pohlíží na ně z hlediska trhu a protržní orientace. Obecně také platí, že oproti tradičním průmyslovým odvětvím jsou firmy pohybující se v oblastech kulturních a kreativních průmyslů podstatně menší (patří sem i jednotlivci a OSVČ).⁵⁵

Kulturní a kreativní průmysly jsou jádrem kreativní ekonomiky a posouvají ji kupředu. Vychází z individuální kreativity a talentu a zaměstnávají úzce specializované a vysoce vzdělané pracovníky. Kromě toho generují signifikantní ekonomický přínos, oblast kreativních průmyslů roste rychleji než jiné oblasti průmyslu, a vytváří tak řadu nových pracovních míst. Oblast kulturních a kreativních průmyslů má poměrně nízká vstupní kritéria pro nové firmy, to znamená snadný a relativně levný vstup na trh, který je navíc otevřený spolupráci. Naopak překážku tvoří značná neohraničenost pojmu a špatná spolupráce a výměna s tradičními průmysly, což je ale řešitelný problém – například systémem kreativních voucherů, který už funguje i v České republice.⁵⁶

Pro přesnost – Evropská Unie nahlíží sektor kulturní a kreativní ekonomiky jako: „esen-
ciální pro další rozvoj evropské ekonomiky a společnosti, a to z následujících důvodů: přispívá k blahobytu a soudržnosti, podílí se na utváření veřejného prostoru, modernizuje infrastruktury a business sektor novými kreativními vstupy a metodami, poskytuje

⁵⁴ European Commission. European Coalitions for Cultural Diversity. Green paper – unlocking the potential of cultural and creative industries. S 5-6. 2010. [online]. Dostupné z: <https://www.coalition-francaise.org/wp-content/uploads/2013/07/CEDC-Contribution-ICC-Green-Paper-28.7.2010-final1.pdf>

⁵⁵ Cross Innovation. Creative industries final report. pendant [online]. [cit. 23. 8. 2020]. Dostupné z: http://www.cross-innovation.eu/wp-content/uploads/2014/04/Report_cross-innovation-creative-industries_final_140315.pdf

⁵⁶ Kreativní vouchery Brno. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.kreativnivouchery.cz/>

„smysl“ a pocit sounáležitosti, rozvíjí města i vesnice, designuje produkty i služby, produkuje digitalizovaný obsah, obohacuje naše vizuální zkušenosti, poskytuje námět pro debaty.“⁵⁷

V kontextu vnímání kulturních a kreativních průmyslů v Evropské unii bylo Estonsko průkopníkem. Jedním z nejčastějších slov, skloňovaných v souvislosti s kulturním a kreativním sektorem a na ně navázanou kreativní ekonomikou, jsou „inovace“. Ty můžeme definovat na základě dvou hledisek: inovace je nová myšlenka ve vztahu k něčemu, co je zavedené. Inovace jako taková se nemusí vztahovat jen k technickým a vědeckým novinkám, ale může se týkat i procesů a organizace. Takové procesy ale jako inovace vnímáme až ve chvíli, kdy mohou prokázat svůj přínos – v této souvislosti je tedy inovace potřeba chápat jako proces, v jehož průběhu musí novinka postupně získat sociální přijetí a uznání. Ve zkratce jde o nové ideje, produkty nebo metody použité tam, kde nikdy v minulosti použité nebyly.⁵⁸

Kultura jako veřejná služba a kultura jako zdroj jsou dva opačné konce jednoho celku. Nahlížet tedy kulturní prostředí, statky a organizace buď jen jako jedno nebo jako druhé by byla chyba. Stále navíc musíme pracovat s faktem, že kulturní politika je součástí mnohem většího socioekonomického celku a je nutně ovlivněna aktuálním společenským děním. Pokud tedy žijeme v neoliberalní společnosti vycházející z Keynesových ideí, musíme počítat s tím, že důraz bude kladen spíše na produkci, spotřebu a globální cirkulaci komodit. Na veřejné služby včetně těch kulturních tedy bude nahlíženo touto optikou, zejména ze strany jiných politických a ekonomických oborů. V tomto prostředí cítím jako naprosto zásadní nutnost nedevalvovat kulturu a kulturní organizace na pouhý prostředek k dosažení ekonomických a sociálních cílů. „Neo-liberalismus podporuje privatizaci, outsourcing a partnerství veřejného a podnikatelského sektoru. Tento trend je úzce spojen s principy této ideologie, která zahrnuje i zmocnění občanů,

⁵⁷ European Commission. Report of the OMC (open method of coordination). Working group of member states' experts. Executive summary: the role of public policies in developing entrepreneurial and innovation potential of the cultural and creative sectors. 2018. [online]. [cit. 26. 8. 2020]. http://publications.europa.eu/resource/cellar/2f315f34-2e56-11e8-b5fe-01aa75ed71a1.1.0001.01/DOC_1

⁵⁸ European Parliament. Fact sheet on European Union. [online]. [cit. 22. 12. 2020]. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/67/innovation-policy>

upřednostňuje výstup a volbu zákazníka, vydělává peníze implementací tržních mechanismů – cokoli co zlepší situaci v podnikání je dobré pro společnost.“⁵⁹

Koncept kulturních a kreativních odvětví závisí na informační společnosti a představě, že kulturní sektor hraje zásadní roli v ekonomice. Cílem kulturní politiky by ale měla být především dostupnost kultury a nejen ekonomický růst. Kreativitu zkrátka nesmíme začít chápat jako nové služby nebo produkty pro trh. To je uplatnění tržních mechanismů v oblasti, která by trhu neměla podléhat.⁶⁰

Obecně můžeme říct, že jednou z bazálních myšlenek kreativní ekonomiky je bottom-up iniciativa, tedy podněty a akce vycházející od občanů a občanských iniciativ, ne od vlád a správních celků. Jako nejlepší přístup by se tedy jevil vytvořit co nejpříznivější podmínky pro tyto iniciativy a stát jim v cestě co možná nejméně.⁶¹ V sázce je ale víc než ekonomický rozvoj, zvláště pak v kontextu národních států. Bez národní kultury by se národy staly jednolitou masou, která by mohla stejně dobře patřit pod jakoukoli globální korporaci.⁶² Dobrymi příklady rozvoje a gentrifikace prostřednictvím kulturních a kreativních průmyslů jsou Kreativní čtvrť Telliskivi v Tallinnu a čtvrť Suppilin V Tartu.

Kreativní centrum Telliskivi (Loomelinnak Telliskivi)

S politikou kulturních a kreativních průmyslů se úzce pojí i vytváření kreativních hubů, často jde o původně průmyslové objekty, které jsou revitalizovány a jejichž prostory jsou pak poskytnuty začínajícím umělcům a podnikatelským startupovým projektům.

Projekt kreativního centra Telliskivi začal vznikat už v roce 2007, tedy ještě za staré kulturní politiky. Časově už se ale toto období překrývá se snahou mapovat kulturní a kreativní průmysly v Pobaltí a tento trend se tak hmatatelně promítl do revitalizace brownfieldu v původním průmyslovém objektu na severozápadním okraji tallinnského

⁵⁹ Kaari Kiitsak-Prikk. Managing Societal Interactions In the Context of Changed Legal Status of Estonian Public Cultural Organisations. Disertační práce. Tallinn: The Department of Management, Estonian Business School, Estonia, 2017.

⁶⁰ Jakub Bakule, Tereza Marošková, Petr Peřinka. Strategie rozvoje a podpory kulturních a kreativních odvětví. Evropská unie – Evropský sociální fond. Ministerstvo kultury ČR. 2020.

⁶¹ A to se Estonsku docela daří: e-citizenship, vytvoření firmy přes internet, kompletní digitalizace státu. S tím se pojí i participace místních obyvatel nebo lokální podpora některých oblastí.

⁶² Marju Laustin, Zenonas Norkus, Peeter Vihalemm. Kaip sociologija gali padėti geriau pažinti Baltijos kelią (Jak může sociologie pomoci lepšímu porozumění pobaltské cestě). Sociologija Mintis ir veiksmas. 2011.

historického centra. Objekt v roce 2007 zakoupil Eastern Europe Real Estate Investment Fund (EEREIF), který zahájil projekt a následně ho v roce 2014 prodal Butembo OÜ, soukromé švédské firmě, která se ale zavázala k tomu, že projekt bude pokračovat ve stejném duchu, v jakém byl původně plánován.

Původní cíle projektu byly definovány následovně:

- a) Rozvíjet kreativní centrum Telliskivi podle nových ekonomických modelů.
- b) Vytvořit kreativní prostor pro místní obyvatele i podnikatele v původně nevyužívané lokalitě.
- c) Pro rozvoj oblasti používat participativní metody a otevřený dialog.
- d) Zprostředkovat komunitě pocit sounáležitosti.
- e) Za použití následujících metod:
- f) Nájemcům z řad malých podnikatelů v oblasti kulturních a kreativních průmyslů byla poskytnuta značná sleva na nájemném.
- g) Podpora aktivní participace na kultuře mezi místními obyvateli a podpora místní kultury a podnikání prostřednictvím následujících aktivit:
„Creative City's Creativity Lab“ pro děti od 9 do 14 let. Třídenní open-air workshop, inspirující děti k tomu, aby přišli s inovativními řešeními pro nej-různější prostory a oblasti v Loomelinnak Telliskivi.
- h) Katel –Telliskivi, soutěž z oblasti vizuálního umění, jejímž tématem bylo nalezení synergií a možností spolupráce mezi Loomelinnak Telliskivi a Kultuurikatel.
- i) Dny čtvrti Kalamaja, diskusní fórum zaměřené na urbanistické plány a projekty v této čtvrti sousedící s Loomelinnak Telliskivi.⁶³

V současné době je Loomelinnak Telliskivi projekt známý jak mez Estonci, tak v zahraničí. V oblasti s původně vysokou kriminalitou, obývanou hlavně osobami na okraji společnosti, vzniklo centrum, ve kterém má své sídlo více než 250 společností, je zde několik restaurací a barů a také mnoho drobných obchodů. V oblasti se nachází také covorkingové prostory (Lift99) a divadelní studio Vaba Lava.

Zvláště poslední položku výše uvedeného seznamu cílů, tedy rozvoj čtvrti Kalamaja, bych chtěla vyzdvihnout. Jde totiž o příklad toho, jak podobné revitalizační projekty

⁶³ Baltic Urban Lab. Telliskivi Creative City in Tallinn. [online]. [cit. 28. 1. 2021]. Dostupné z: <http://www.balticurbanlab.eu/goodpractices/telliskivi-creative-city-tallinn>

a kulturní centra ovlivňují své okolí a mění charakter celých městských čtvrtí, o jev, který známe zejména pod označením „gentrifikace“ (pozn: proces změny sociálně vyloučených čtvrtí na populární a prosperující oblasti).⁶⁴ Je diskutabilní, zda se jedná o pozitivní či negativní jev, z pohledu města je zlepšení stavu nemovitostí a snížení kriminality jistě pozitivní. Je zde ale riziko, že naopak může ale vést k tomu, že starousedlíci přestanou novým požadavkům ekonomicky stačit.

Kalamaja je původně dělnická čtvrť, která vznikala zejména ve 20. letech 20. století v období první estonské republiky. Čtvrť byla původně zajímavá především svou polohou blízko centru Tallinnu a zároveň relativně nízkými nájmy, to se ale v posledních letech mění:

„I když jde o dlouhodobý proces, jedním z prvních signifikantních znamení blížící se změny ve vnímání čtvrti Kalamaja byla chvíle, kdy byl zahájen projekt „Telliskivi Loomelinnak“. Původně chátrající tovární komplex začínal s pronájmy pro několik malých podnikatelů, bar a restaurant. V současné době je areál plný firem z oblastí od grafického designu po mediální management, je sídlem Tallinn Music Week festivalu a venue pro řadu koncertů včetně Jazz Kaar festivalu.“⁶⁵

Samozřejmě to není tak, že by všechny problémy, které původně měla sociálně vyloučená oblast, zázračně zmizely. Přítomnost kreativního centra ale výrazně přispívá k jejich postupnému zmírňování a z toho plynoucí větší poptávce po nemovitostech v oblasti, což má ale zároveň negativní efekt v podobě stoupajících nájmů jak obytných, tak podnikatelských prostor.

Helen Sildna, kreativní ředitelka festivalu Tallin Music Week, už mluví o tom, kam by se mohly nové iniciativy a malé firmy přesouvat v následujících letech po té, co pro ně začne být Kalamaja příliš drahá: „Myslím, že do deseti let bude Kalamaja zrekonstruovaná a moderní čtvrť, která už ale bude pro nové businessy příliš drahá. Doufám, že

⁶⁴ Nele Nutt, Mart Hiob, Sulev Nurme, Sirle Salmistu. Gentrification in a post-socialist town: the case of the Supilinn district, Tartu, Estonia. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*. 2013.

⁶⁵ Stuart Garlick. Kalamaja – The District Changing Tallinn Forever. *Baltic times*. 2015. [online]. [cit. 28. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.baltictimes.com/kalamaja_-_the_district_changing_tallinn_forever/

budeme schopní brzy přesunout část festivalu do Lasnamae – to je čtvrť, která má své kouzlo.“⁶⁶

Vývoj v této lokalitě „přispívá k diskusi o paralelách mezi urbanistickou regenerací a zneužitím dočasných uměleckých a rekreačních aktivit.“⁶⁷ Tato umělecká regenerace původně zanedbaných oblastí může následně vzhledem k neschopnosti nebo neochotě radnice upřednostnit veřejné blaho před soukromým zájmem vést k negativním důsledkům pro obyvatele dané oblasti, zejména k vystěhovávání.⁶⁸

Podobnou regenerací prostřednictvím kultury prošla i Tallinnská pobřežní oblast, **(Příloha č. 2.)** původně využívána pro průmyslové a vojenské účely; zde k tomu ovšem nepřispěl soukromý projekt, ale iniciativa Evropské hlavní město kultury, kterým se Tallinn stal v roce 2011. Za zmínku z této oblasti stojí nová budova Námořního muzea, koncertní sál Linnahall, původně komplex elektrárenských budov, ve kterém dnes sídlí Kulturní inkubátor KultuuriKatel nebo Estonské muzeum současného umění. Zajímavým projektem, který přetrval i po roce 2011, je „Kulturní kilometr“, cesta, která prochází právě po Tallinnském pobřeží a propojuje nejen kulturní objekty, ale původní průmyslové objekty ve stavu před rekonstrukcí, takže zároveň zachovává autenticitu oblasti.⁶⁹

Podobné procesy ale nezpůsobují jen velká kreativní centra a huby, mohou probíhat v podstatě organicky a z toho důvodu také výrazně pomaleji. Příkladem takové oblasti je čtvrť Supilinn v druhém největším estonském městě Tartu. Původně chudinská oblast se nachází v blízkosti centra města a byla dokonce určena k demolici. V devadesátých letech se ale do čtvrti s vysokou kriminalitou, ale nízkými nájmy začala z finančních (ale i jiných) důvodů přesouvat první vlna nových obyvatel, mezi které patřila řada studentů, muzikantů, básníků a umělců. A právě tito lidé považovali čtvrť Supilinn za „ideální místo pro realizaci jejich touhy po alternativním životním stylu a po uměleckých

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Francisco Martínez. 'This Place Has Potential': Trash, Culture, and Urban Regeneration in Tallinn, Estonia. Suomen antropologi. volume 42 issue 3. 2017.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Baltic Urban Lab. Telliskivi Creative City in Tallinn. [online]. [cit. 28. 1. 2021]. Dostupné z: <http://www.balticurbanlab.eu/goodpractices/telliskivi-creative-city-tallinn>

projektech“ I přesto bylo v této době bydlení v Supilinn pro většinu obyvatel volbou spíše ekonomickou.⁷⁰

Popularita oblasti ale stále stoupala, zvláště po příchodu druhé vlny nových obyvatel, ve které byly především mladé rodiny s dětmi. To postupně vedlo ke vzniku Supilinn Society v roce 2002, sdružení obyvatel, které se stará o rozvoj lokality, ale i o zachování jejího původního ducha. Přesto se podoba Supilinn značně změnila, čtvrť prošla rozsáhlou rekonstrukcí a místo chudších obyvatel, studentů a umělců dnes přitahuje naopak movitější zájemce. Výše uvedené příklady ukazují to, jak může fungovat rozvoj prostřednictvím kultury jak v principu bottom-up, tak v principu top-down.

To, kam směřuje Estonsko je celkem zřejmé jak z pohledu na současný stav věcí, tak z vyjádření místních kulturních expertů, kteří se vesměs shodují na tom, že fokus Estonské kulturní politiky se zaměřuje na rozvoj kreativních průmyslů a ne na holistickou podporu umění a kultury jako takové, což by byla esenciální chyba ve chvíli, kdy by se toto tvrzení ukázalo jako pravdivé.⁷¹

Estonská cesta k novému vnímání kultury a k nové kulturní politice vedla v podstatě přesně po Evropskou unií vytyčené trase. Stejně jako v jiných zemích i zde bylo zavádění termínu kulturních a kreativních průmyslů provázeno kontroverzí a obavami. Obecnějšímu uznání těchto termínů ale značně pomohly úspěšné projekty – zejména renovace industriálních budov. Na tento trend pak navazuje i vývoj v dalších letech, zejména v roce 2011, kdy byl Tallinn společně s finským Turku Evropským městem kultury.⁷²

Estonsko těží z toho, že je zde obecně velmi kladný vztah ke kultuře, která se významně podílela na obnově samostatného státu, a především na podpoře národní identity. Zároveň ale tento fakt nevnímá jako samozřejmost. Jednou z aktivit estonské vlády ještě před přijetím dokumentu „Kultura 2020“ byly iniciativy zvyšující povědomí

⁷⁰ Nele Nutt, Mart Hiob, Sulev Nurme, Sirle Salmistu. Gentrification in a post-socialist town: the case of the Supilinn district, Tartu, Estonia. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*. 2013.

⁷¹ Kulbok-Lattik, E., Aadamsoo, M., Arujärv, E., Ibrus, I., Jõesaar, A., Karulin, O., Väljataga, M. Main trends of the Estonian cultural policy during last 20 years. Estonian Ministry of Culture. 2012.

⁷² Working group of EU member states experts (open method of coordination) on cultural and creative industries. Policy handbook on how to strategically use the EU support programmes, including structural funds, to foster the potential of culture for local, regional and national development and the spill-over effects on the wider economy? European commission. 2012.

o kulturním a kreativním sektoru. Nejvýraznějším výsledkem těchto snah je vznik platformy „Creative Estonia“, která zastřešuje všechny podobné aktivity.

Současný systém

Strategický dokument „Základní principy kulturní politiky do roku 2020“ je pokračováním Základů kulturní politiky estonského státu (RT I, 1998, 81, 13531). Na jeho základě vznikají další rozvojové plány a pracovní plány Ministerstva kultury a koordinují se rozvojové dokumenty a legislativa dalších ministerstev. Vláda je povinna každoročně na plenárním zasedání parlamentu předkládat zprávu o plnění zásad za předchozí rok. Navazují na něj další plány a dokumenty. Mezi nejdůležitější z nich patří strategie státního rozpočtu, v současné době čtyřletá, na roky 2020–2023.

Dokument týkající se jen kulturní politiky, bez toho, aby byl součástí obecného strategického plánu, vznikl kvůli potřebě vytvořit strategický dokument jako podklad pro čerpání strukturálních fondů Evropské unie do oblasti kultury. Samotný dokument má dvacet stran a vyjmenovává základní priority jak státu, tak jednotlivých kulturních oborů. K obsahu se dostanu níže, je ale důležité zmínit, že je vcelku obecný – skutečně jde jen o základní principy a cíle, ke kterým by se měl vývoj v oblasti kultury ubírat. Snad ještě důležitější než jen samotný obsah dokumentu, je proces jeho vzniku, implementace, fungování na vládní úrovni, efekt na vývoj kulturního a kulturně-průmyslového prostředí v Estonsku, proces evaluace a především tvorba navazujícího dokumentu. To už je ale příliš široké téma, které mi nedovolí rozsah této práce zodpovědně popsat. Pokusím se tedy alespoň nastínit, jaké jsou hlavní body a priority estonské kulturní politiky v posledních deseti letech, kam zřejmě bude směřovat v budoucnu a v neposlední řadě jakým způsobem vznikají nové, navazující dokumenty.

K popisu toho, jak v Estonsku probíhala příprava dokumentu kulturní politiky a jaké kroky jsou obecně v podpoře politiky kreativních průmyslů důležité budu vycházet z rozhovoru Ragnarem Siilem, významným evropským odborníkem na kreativitu a kreativní průmysly.⁷³

K orientaci v systému kulturní politiky jednotlivých zemí stačí relativně málo. V Estonsku jako výchozí text, od kterého se „odpíchlí“ a zorientovali ve vlastní kulturní politice

⁷³ Ragnar je odborník na mezinárodní kulturní politiku a kreativní průmysl s více než 10 lety zkušeností ve státní správě, neziskovém sektoru i v podnikání. Je bývalým estonským tajemníkem pro umění a v současné době pracuje ve společnosti Creativity Lab: think-tanku a poradenské skupině pro kulturní politiku a kreativní ekonomiku.

a zároveň v tom, kam by se měla posunou, použili knihu Françoise Matarassa a Charlese Landryho „Hledání rovnováhy: 21 strategických dilemat v kulturní politice.“⁷⁴ Tato poměrně útlá publikace se tak stala základem dokumentu nové kulturní politiky, který, ač založený na rozsáhlém a poměrně dlouhém výzkumu, je sám o sobě překvapivě skromný co se týče rozsahu – dva roky mapování, výzkumů a jednání, o kterých budu detailněji mluvit níže, se vešly do dvaceti stran textu.

Kulturní politiku do roku 2020 vytvářelo Ministerstvo kultury, které je za její plnění zodpovědné. Je ale realizovaná prostřednictvím dalších souvisejících oborů a organizací. Má mnoho společných témat a problémů se školstvím, regionálním rozvojem, sociálními oblastmi, ekonomikou, cestovním ruchem, rozvojem venkova a v neposlední řadě s integrací. Důležitým tématem z oblasti národní kultury je pro Estonce jazyk, základ estonské identity. Z výše uvedeného logicky vyplývá, že na sestavování a provádění kulturní strategie se vedle Ministerstva kultury podílí mnoho dalších státních institucí i organizací občanské společnosti. Zásadní je role místních samospráv, jejichž úkolem je vytvářet příznivé prostředí pro zachování kulturní kontinuity v místních kulturních organizacích, vytváří integrovanou a soudržnou společnost, která má společné hodnoty.

Žádná země nebo kultura nežije ani se nevyvíjí ve vakuu, ale v interakci a prostřednictvím interakcí. Různorodá kultura pomáhá podporovat vzájemné porozumění. Kromě sblížení se s vlastní zemí s kulturou lze také podpořit pozitivní obraz o zemi, a tím přispět k dosažení cílů zahraniční a hospodářské politiky. V Estonsku jsou hlavními koordinátory zahraničních vztahů v oblasti kultury Ministerstvo kultury, Estonská kulturní nadace, Ministerstvo školství a výzkumu, Ministerstvo zahraničních věcí a Enterprise Estonia.⁷⁵

⁷⁴ François Matarasso, Charles Landry. Hledání rovnováhy: 21 strategických dilemat v kulturní politice. Přeložila Michaela Šebestová. Brno: Barrister & Principal, 2015. Kultura & arts management. ISBN 978-80-7485-047-9.

⁷⁵ Aruane „kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta. Kultuuriministeeriumi Eesti. 2019.

Kultuur 2020 - Culture 2020

Dokument s celým názvem „Základní principy kulturní politiky do roku 2020“ byl schválen v roce 2014 s následujícím obsahem [zkráceno]:

1. Stát vytváří příležitosti pro rozvoj kultury a zlepšuje dostupnost různých kulturních akcí jak pro tvůrce, tak pro účastníky. Všichni rezidenti Estonska musí mít šanci k vytváření kultury a k účasti na ni nehledě na to, z jakého pochází regionu, sociální postavení, etnikum, věk, pohlaví nebo kulturní zázemí nebo další individuální charakteristiky.
2. V organizaci oblasti vzdělávání musí být zohledněno, že v zájmu podpory nové generace kulturních občanů je důležité začít s čerpáním kulturních znalostí a dovedností v raném věku. [...]
3. Vyšší vzdělání v oblasti kultury musí být založené na potřebách pracovního trhu a demografických změnách a musí dosahovat evropské úrovně. [...]
4. Utváření a realizace kulturní politiky je otevřený a transparentní proces, který zahrnuje kreativní komunity, rozvojová centra a další partnerské organizace. Cíle kulturní oblasti jsou formulované ve spolupráci mezi jeho zástupci a státem, a jsou založené na pravidelně aktualizovaných strategiích. Při vytváření legislativy pro oblast kultury stát zohledňuje směr rozvoje kulturní politiky ve snaze zabránit přílišné regulaci oblastí.
5. Při realizaci kulturní politiky stát organizuje sběr statistických informací ze všech oblastí kultury, podporuje dialog a vědecký výzkum odvětví za účelem podpory osvědčených rozhodnutí a evaluace jejich dopadů.
6. Finanční podpora kultury je transparentní a není řízena právní formou nebo vlastnictvím, ale kvalitou a obsahem aktivit. Pro relevantní kulturní akce a aktivity stát poskytne až tříleté finanční plnění za účelem podpory kontinuity uměleckého rozvoje projektu.
7. Kromě financování ze státního rozpočtu se na podpoře kultury podílí také Estonská kulturní nadace.
8. Stavby kulturní infrastruktury musí být vytvářeny zodpovědně a brát v úvahu možné budoucí potřeby a výdaje.
9. Stát bude investovat externí zdroje do rozvoje kulturní oblasti za účelem posílení konkurenceschopnosti kreativních průmyslů, rozvoje informačních technologií, podpory integrace a bude investovat do kulturní infrastruktury, která podporuje turismus a regionální rozvoj.

10. Stát bude pracovat na vytváření příznivých podmínek pro spolupráci se soukromým sektorem v kulturní oblasti, s důrazem na podnikatele, NGO a jednotlivce, kteří podporují kulturu; rozvíjet iniciativy ve spolupráci se soukromými společnostmi. Stát považuje za zvláště důležité to, aby legislativní limity nestály v cestě podpory kultury ze soukromých zdrojů, a chce pracovat na podpoře alternativních schémat financování kultury.
11. Stát považuje za důležité zvýšit kvalifikaci pracovníků v kulturní sféře a nabízet jim dodatečné vzdělávací programy za účelem prohloubení a rozšíření jejich schopností a dovedností. Stát se také bude snažit o zvýšení minimální odměny takových pracovníků s vysokoškolským vzděláním ve státem vlastněných organizacích s přihlédnutím k průměrné mzdě v Estonsku.
12. OSVČ v kulturní oblasti musí mít zajištěné zdravotní pojištění bez ohledu na pravidelnost a výši jejich příjmů.
13. Stát se bude snažit o podporu a vytváření příležitostí pro mezinárodní spolupráci, import a export v oblasti kultury.
14. Stát bude podporovat zachování národní identity občanů žijících v zahraničí.
15. Estonsko se bude aktivně účastnit práce mezinárodních organizací a vytváření rozvojových plánů v oblasti kultury. Při realizaci kulturní politiky bude přihlížet k legislativě a iniciativám Evropské unie.
16. U veřejných zakázek, vyhlášených státem je nutné, aby projekty vybírala komise sestavená především z odborníků v dané oblasti.
17. Stát bude podporovat rozvoj kreativních průmyslů jako důležité součásti knowledge-based ekonomiky. Cílem je použít inovace a kreativitu ke zlepšení konkurenceschopnosti země.
18. Stát chrání duševní vlastnictví přijetím příslušné legislativy, odpovídající technickému rozvoji. Povinností státu je vytvoření účinného legislativního rámce k ochraně duševního vlastnictví za účelem zajištění majetkových práv autorů a k ochraně jakýchkoli dalších práv, vycházejících z jejich užití.
19. Stát bude podporovat iniciativy soukromých organizací s cílem připomínat dědictví významných kulturních osobností a bude podporovat užití děl, která jsou v majetku státu.
20. Do roku 2018 budou nejcennější části kulturního dědictví digitalizovány a zpřístupněny zdarma na webu. Bude propagováno žití digitalizovaného kulturního dědictví v e-learningu a v oblasti e-slужeb (médiá, kreativní průmysly).

21. Stát ocení důležitost hudebních a tanečních festivalů pro kulturu a vzdělávání. Aby byla zajištěna jejich životaschopnost, stát zajistí pokračování podpory systému tak, aby se mohl dále rozvíjet.
22. V oblasti řízení kultury v regionech se stát bude ubírat směrem k jasné definici stanovením úkolů a oblastí zodpovědnosti ve spolupráci s místní vládou, samosprávami a nevládními organizacemi.
23. Stát zajistí příznivější podmínky pro účast osob se speciálními potřebami na kultuře a kulturním dění. Zohlední jejich potřeb při stavbě a rekonstrukcích staveb kulturní infrastruktury.⁷⁶

Dále se dokument věnuje jednotlivým oblastem kultury separátně a blíže specifikuje principy fungování pro jednotlivé obory. Jsou to: Architektura, Design, Živá umění, Filmařství, Hudba, Literatura a vydavatelství, Kulturní publikace a média, Kulturní diverzita, Kulturní dědictví, Muzea, Knihovny, Lidová kultura. Tyto kapitoly už jsou relativně stručné, každá obsahuje jen několik málo bodů. Pro úplnost a vzhledem k tomu, že se této oblasti chci dále věnovat hlouběji, uvádím obecné principy pro oblast živého umění:

- 26.1. Oblast múzických umění je v Estonsku diverzifikovaná jak umělecky, tak institucionálně. Instituce nabízejí vyvážený program jak domácí, tak světové kultury. Stát podporuje vznik a realizaci estonských divadelních textů a her.
- 26.2 Státní podpora institucí v oblasti živého umění je zajištěna tříletými granty. Instituce, které mají stálý provoz a program, jsou financovány přímo ze státního rozpočtu podle principů specifikovaných s oborovou organizací. Instituce, které fungují na bázi projektů a jednorázových projektů, jsou financované z Kulturní nadace. Stát také podporuje aktivity divadelních a tanečních agentur, organizaci festivalů performativního umění a internacionalizaci kulturních institucí.
- 26.3 Stát uznává důležitost profesionálního živého umění, které je zaměřené především na mladé publikum, a zajistí mu podporu. Stejně tak uznává důležitost amatérských a školních divadel.

⁷⁶ Riigikogu. The general principles of the cultural policy up to 2020. 2014.

26.4 Stát považuje za důležité vypracovat osnovy vysokoškolského vzdělání v oblasti živého umění (V Tallinnu, Viljandi a Tartu).⁷⁷

Je na první pohled zřejmé, že principy jsou definovány velmi obecně a v podstatě stát k ničemu nezavazují. To ale ani nemá být jejich cílem. Má jít skutečně jen o deklaraci toho, jak se stát staví ke konkrétním problémům. K poměrně krátkým „Základním principům“ tedy náleží řada doplňkových dokumentů, které nám mohou blíže osvětlit a přiblížit konkrétní kroky, časový plán a v neposlední řadě finanční dopady jednotlivých cílů. Kromě strategických plánů a mapování jednotlivých oborů vláda sama pro sebe blíže specifikuje, jak bude dosahovat naplnění určených cílů a do čí kompetence jejich realizace spadá.⁷⁸

I zde je zřejmá inspirace knihou „Hledání rovnováhy: 21 strategických dilemat v kulturní politice“, kterou jsem zmiňovala už výše. Tato dilemata se totiž netýkají oborů kultury konkrétně, neřeší problémy v oblasti divadla nebo hudby separátně, řeší celkový pohled na kulturní a kreativní sektor; tato skutečnost se reflektuje i v dokumentu „Kultura 2020“.⁷⁹

Účelem této práce nicméně není provést rozbor všech dostupných dokumentů, které adresují estonskou kulturní politiku, ale poskytnout přehled o celém systému. Dokumentů, které řeší kulturní politiku, kulturní rozpočty, implementační strategie, rozvojové plány jednotlivých oborových skupin atd. je mnoho, svým obsahem ani podobou se ale nijak dramaticky neliší od dokumentů podobné povahy v Česku.

Co se ale od našeho prostředí velmi liší, je způsob, jakým tyto dokumenty vznikají, a jak se následně užívají. Ač se může na první pohled zdát, že v Estonsku je kultura v podstatě především nástrojem pro podporu kulturních a kreativních průmyslů (a rétorika některých předních kulturních představitelů tomuto dojmu jen přidává), není to tak úplně pravda. V první řadě je kultura silně provázána s národní identitou a jazykem, vzděláním a na to navázanou strategií integrace národnostních menšin (jmenovitě

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Indrek Saar, Ministerstvo kultury. „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta. 2019

⁷⁹ Eastern Partnership Culture Programme [online]. [cit. 12. 10. 2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0242&from=EN>

ruské, viz kapitola historie). V samotném úvodu dokumentu kulturní politiky je deklarováno, že kulturní strategie je úzce propojena s oblastí vzdělávání, ekonomiky, se sociálními oblastmi, s oblastí životního prostředí, vzdělávání, integrace, regionální politiky, turismu a zahraniční politiky.⁸⁰

Jeden příklad z nedávné historie demonstrující využití kultury v řešení integračních a sociálních problémů za všechny:

Is Narva next? #isnarvanext

Narva je estonské město, které leží těsně na estonsko-ruské hranici v kraji Ida-Virumaa. Ve městě žije kolem 60 000, z toho 53 000 jsou etničtí Rusové, mateřským jazykem 87 % obyvatel je ruština a estonsky nemluví buď vůbec, nebo znají jen základní fráze. (Příloha č. 3). To jim v současné době brání získat estonské státní občanství, protože součástí žádosti je poměrně náročný jazykový test. Bez složení tohoto testu není možné získat zaměstnání ve státní sféře a ve školství. Na počátku 90. let tu dokonce proběhlo referendum o nezávislosti na Estonské republice. Řada obyvatel má tzv. šedé pasy (se kterými mohou vstoupit do Ruska bez víza), nebo má přímo ruský pas. 46 % obyvatel má ruský pas, jen 36 % má estonský. Po událostech v Doněcké oblasti (Donbas) v roce 2014 se pozornost estonské vlády obrátila k regionu Ida-Virumaa, který v mnohých charakteristikách připomíná tuto část Ukrajiny.⁸¹

Estonsko samozřejmě nemůžeme s Ukrajinou srovnat na všech úrovních, na rozdíl od Ukrajiny je členem jak NATO, tak Evropské unie. Článek 5 Severoatlantické smlouvy, ač se nabízí jeho různé interpretace, v podstatě říká, že útok na jednoho člena aliance je považován za útok proti všem.⁸² I přes nervozitu, kterou v oblasti vzbudila ruská

⁸⁰ Estonské Ministerstvo kultury. The general principles of the cultural policy up to 2020. Riigikogu. 2014

⁸¹ Hromadske International. [online]. [cit. 1. 12. 2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=BkKTbZbEdO8&ab_channel=HromadskeInternational

⁸² Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti.

anexe ukrajinského území, jejímž důkazem je mimo jiné i vznik #isnarvanext, tak vojenský útok nebyl na pořadu dne. O to více se ale nabízel „útok“ kulturní – konec konců, živná půda pro takový krok tu rozhodně byla.

Z Narvy je blíže do Petrohradu než do Tallinnu a vzhledem k tomu, že většina místních mluví rusky, jako hlavní informační kanály zde fungovaly ruský rozhlas a televize; to v podstatě vedlo k tomu, že místní obyvatelé byli odříznuti od dění v Estonsku.

Na konci 90. let byla v Narvě otevřena Narva College (pobočka University Tartu), která měla podpořit vzdělanost v regionu, což se do jisté míry podařilo. První televizní stanice vysílající pro obyvatele Narvy v ruštině, byla ale založena až po roce 2014 jako součást integračního programu rusky mluvící menšiny. Obecným trendem poslední doby jsou velké investice estonské vlády do kulturně-integračních projektů v oblasti Ida-Virumaa. Narva se dokonce ucházela o titul Evropského hlavního města kultury na rok 2024 s podtitulem parafrázujícím hashtag, který v podstatě zahájil novou etapu v historii města: Narva2024 – Narva is next.

Obecným trendem v Estonsku je důraz na občanskou společnost a podpora společenských iniciativ. Narvě se politické podpory dostalo přímo od estonské prezidentky Kersti Kaljulaid, která sem dokonce několikrát dočasně přesunula prezidentskou kancelář. Tomu ostatně odpovídá i její komentář: „V Tallinnu vznikla úžasná a živá kulturní atmosféra, za kterou můžeme děkovat právě obyvatelům tohoto regionu – estonskému lidu a občanské společnosti. Když přišli s tím, že se pokusí zopakovat to, co se jim povedlo v tallinnské čtvrti Kalajama v Narvě, řekla jsem: To je skvělé! Pokud do toho vážně půjdete, půjdu do toho s vámi.“⁸³

Stát tedy prostřednictvím integrační nadace podporuje různé občanské aktivity, jako je například vznik pobočky Vaba Laba (otevřený divadelní prostor se sídlem v Tallinnu), s pravidly přizpůsobenými dané oblasti. V pobočce Vaba Laba v Narvě musí být všechna představení buď v ruštině, nebo se simultánním ruským překladem. Místní etničtí Rusové tak nemusí za kulturou a zprávami ve svém rodném jazyce za hranice

⁸³ „In Tallinn a wonderfull, vibrant, culturall atmosphere has been developer and this is all doing of the people of that region. Estonian people, our civil society. And when they came with that they will try to recreate what they have done in Tallinn, Kalamaja in Narva, I said that it is wonderfull, if you really pull it off, I will be with you.“

Hromadske International. [online]. [cit. 1. 12. 2020]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=BkKTbZbEdO8&ab_channel=HromadskeInternational

Estonska a díky akcím vlády a kulturních iniciativ se Narva ze zapadlého pohraničního města, které jako by ani nebylo součástí Estonska, postupně mění v příjemné místo k životu. O tom ostatně vypovídají i vyjádření místních obyvatel, kteří sice mluví rusky, ale cítí se být Estonci.⁸⁴

Výše uvedený příklad je sice vládní iniciativou, pracuje ale aktivně s iniciativami vzešlými z občanské společnosti, a i když je logicky přímo nevytváří, podporuje je. Zde byla vláda k těmto krokům přinucena politickou situací v oblasti, potažmo v celé Evropě. Přístup otevřený k občanským iniciativám, a především pak komunikace s nimi, je ale pro Estonsko typický a tvoří jeden z rozhodujících faktorů úspěchu estonské kulturní politiky. Ve chvíli, kdy se na tvorbě kulturní politiky podílí maximum občanských sdružení i občanů samotných, má takový dokument mnohem větší váhu především pro ně. To zaprvé. A za druhé má možnost obsáhnout reálná témata, která je potřeba řešit. A tím se dostávám k tomu, co je na estonské kulturní politice skutečně zajímavé. Není to pro mě ani tak obsah dokumentu, vycházející ze zásad podpory kulturní a kreativní ekonomiky, ale způsob jeho vzniku, ze kterého vyplývá i jeho snadná použitelnost a v neposlední řadě provázanost s dalšími důležitými strategickými dokumenty, jako je například strategie integrace.

⁸⁴ Neal Razzell. BBC World Service. 2015. [online]. [cit. 3. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-33258667>

Tvorba Culture 2020

„To, že se politiky dělají participativní způsobem, je podmínka, které je zapotřebí, protože jinak to nefunguje.“⁸⁵ Nejen, že je pak celá strategie srozumitelnější pro obě strany, ale zároveň je to i částečnou zárukou toho, že se budou respondenti následně podílet na realizaci cílů takového dokumentu. Pokud argumentujeme tím, že kultura ovlivňuje řadu dalších oborů, že má velký přesah do dalších sektorů jak ekonomických, tak sociálních, nedává příliš smysl to, aby strategický kulturní dokument vytvářela úzká skupina lidí se specializací pouze v kulturním sektoru. Kulturní politika navíc nejen definuje cíle kultury, a co kultura pro stát znamená, ale určuje i vztah mezi kulturou a dalšími strategickými aktivitami, jako je vzdělání nebo integrace.

Můžeme se důvodně domnívat, že kulturní strategie sestavované na základě podnětů široké veřejnosti jsou použitelné a relativně úspěšné. Participativně vznikala i kulturní politika při kandidatuře města Plzně na evropské hlavní město kultury. Jak říká Roman Černík, předseda plzeňského spolku Johan a spolutvůrce této kulturní politiky: „...Propojili se tam (při vytváření kulturní strategie města Plzně) nejen lidi z kultury, ale i z dalších oblastí: ze sociální oblasti, ze zdravotnictví, z ekologie. Takže se vlastně vytvořila taková velká síť lidí, kteří o to měli zájem, a myslím si, že to bylo velmi důležité v tom, že se ukázalo, že pod tím pojmem kultura, případně umění, se pohybuje mnohem víc věcí, než jak to vypadalo při páteřních institucích. Myslím si, že to byl moment, který opravdu přispěl k proměně města a že to byl také důvod, proč to město pak nakonec uspělo.“⁸⁶ Stejně jako v Estonsku, i v tomto případě čerpali tvůrci kulturní politiky inspiraci ze Skandinávie a Finska, a ve spolupráci s British Council (Future City Games – sehrávka, vysvětlit pod čarou o co jde). V Estonsku zvolili při tvorbě nové kulturní politiky právě tento přístup.

Dokument Culture 2020 byl v Estonsku první strategický dokument týkající se kultury, který vznikl na základě důkladného mapování sektoru především kulturních a kreativních průmyslů a ve spolupráci se zástupci i členy nejrůznějších oblastí zájmu, které

⁸⁵ Marta Smolíková. ČRo: Akcent. Dosavadní kulturní politika státu byla neviditelná, míní odborníci. Nastal čas připravit novou strategii. [online]. [cit. 3. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/akcent/dosavadni-kulturni-politika-statu-byla-neviditelna-mini-odbornici-nastal-cas-pripavit-novou>

⁸⁶ Tamtéž.

zahrnuje. Tedy nejen za přispění umělců a manažerů uměleckých organizací, ale i například ekonomů nebo zástupců oblasti vzdělání a školství.⁸⁷ Přesto šlo většinou o reprezentanty oborových organizací a zástupce větších celků. Vstupy k dokumentu pocházely od zástupců různých oblastí, ty byly poté přezkoumány a shrnuty řídicí skupinou, a text teprve poté přešel k tehdejšímu ministru kultury Reinovi Langovi. O obecné platnosti a kvalitní připravenosti dokumentu svědčí i to, že byl parlamentem přijat jednohlasně, tedy včetně hlasů opozice, a to i přes to, že šlo o vládní návrh.⁸⁸

Realizace a evaluace Culture 2020

Rozsáhlá evaluační zpráva Ministerstva kultury podrobně rozebírá všechny cíle a průběh jejich plnění. Například se detailně věnuje navyšování platů vysokoškolsky vzdělaných pracovníků ve státních kulturních organizacích, kde popisuje nejen průběh implementace tohoto cíle, ale navrhuje i další postup, zdůvodňuje částečné nesplnění cíle a zároveň uvádí příslib vyčlenění fondů na jeho úspěšné dokončení. Zajímavé je, že zcela opomíjí oblast, za kterou bylo v podstatě po celou dobu fungování dokumentů kritizováno, a tím je nesrovnatelně vyšší podpora institucí a jejich pracovníků oproti nezávislému sektoru, a to ve všech oblastech, kterým se ministerstvo věnuje.⁸⁹ Jako úspěch také jmenuje splnění cíle internacionalizace sektoru, což dokládá řadou účastí zahraničních umělců na akcích v Estonsku a naopak. V evaluační zprávě je každé z oblastí kultury a kreativní ekonomiky věnovaná kapitola, ve které je popsáno, jak probíhalo plnění stanovených cílů a v jakém jsou momentálně stavu. Zároveň se počítá s jejich pokračováním a dokončením. Měly by se tedy promítnout do navazujícího dokumentu Culture 2030 přímo, nebo budou alespoň součástí připravovaných kulturních rozpočtů.⁹⁰ Nutno dodat, že kromě závěrečné evaluační zprávy existují i každoroční evaluace shrnující dosažení cílů dokumentu v předchozím roce a evaluační zpráva ex-

⁸⁷ Estonian Ministry of Culture. 2013. [online]. [cit. 13. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020>

⁸⁸ Ragnar Siil. Eastern Partnership Culture Programme. Creating Preconditions for Developing Cultural and Creative Industries. 2015. [online]. [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=IMV5rJvxKA4&ab_channel=EasternPartnershipCultureProgramme

⁸⁹ Ott Karulin: institutsioon, institutsioon, sind vaid loon, sind vaid loon[online]. [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://kultuur.err.ee/309964/ott-karulin-institutsioon-institutsioon-sind-vaid-loon-sind-vaid-loon>

⁹⁰ Aruanne „kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta. Kultuuriministeeriumi Eesti. 2019

terních hodnotitelů, předložena ministerstvu. V současné době (jaro 2021) vzniká společně s přípravou nového strategického dokumentu také nová evaluační zpráva sestavená ministerstvem.

Jako jeden z předních úspěchů estonské kulturní politiky evaluační zpráva rozhodně oprávněně uvádí nastartování spolupráce soukromého a veřejného sektoru. Jedním z nejlepších příkladů z této oblasti v posledních letech jsou aktivity AS Swedbank, Estonské národní kulturní nadace a Estonské nadace nástrojů, kterou v roce 2015 založil maestro Paavo Järvi. V roce 2019 zahájila Estonian Instrument Foundation ve spolupráci s mezinárodními partnery kurzy věnující se výrobě a restaurování nástrojů, které zajišťují, že Estonsko bude mít mezinárodní know-how a lidi, kteří se zabývají restaurováním starých nástrojů. Dalším příkladem je Nadace Konrada Mägiho, která ve spolupráci se státním sektorem shromažďuje díla tohoto významného estonského malíře, organizuje výstavy jeho děl a snaží se o osvětu v této oblasti. Spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem funguje i v oblasti divadla. Jde konkrétně o vybudování divadla Vaba Lava v Tallinnu a následně i v Narvě. V kapitole Estonský divadelní systém se těmto projektům věnuji podrobněji.⁹¹

I přes nesporné úspěchy Estonska v oblasti rozvoje kulturních a kreativních průmyslů i kreativity obecně jistě není jeho kulturní politika bez chyb. Problémy může přinášet odvětvím, která z pojetí kulturních a kreativních průmyslů v jistém smyslu vybočují; jedná se samozřejmě zejména o divadlo a živé umění obecně, problémy se také vyskytují v oblasti výtvarného umění, a to zejména stran množství prostředků vynaložených na jeho podporu.⁹² Obecně způsob rozdělování finančních prostředků je často kritizovanou oblastí, následující údaje se vztahují k roku 2017:

„Nejvíce vzrostl rozpočet pro kreativní průmysl (o více než polovinu), ale to je z velké části podpořeno finanční injekcí ze strukturálních fondů EU. Rozpočet v oblasti folkloru se zvýšil o více než třetinu díky dodatečnému financování Nadace estonských festivalů písní a tanců v souvislosti s XII. Festivalem písní a tanců mládeže. Celková částka podoblastí výtvarného umění je i nadále čtvrtinou rozpočtu ministerstva kultury. Zároveň došlo k největšímu nárůstu financování v oblasti umění, jehož rozpočet vzrostl

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Maarin Mürk. Bear, don't cry, start acting! [online]. [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://kultuur.err.ee/843467/maarin-murk-karu-ara-nuta-hakka-tegutsema>

o třetinu, což je ale ve skutečnosti stále příliš málo a příliš pozdě. Největší podíl v oblasti umění má stále divadlo, které spotřebovává 60 % rozpočtu.“⁹³

Navíc způsob tvorby dokumentu, který závisel především na oborových organizacích, a hlavně jeho finální úprava v podstatě jen na ministři (resp. Ministerstvu kultury), je příliš konkrétní. A to zvláště ve chvíli, kdy dokument nazveme „obecnými principy kulturní politiky“.

„Postačil by snad jen jeden cíl, a to rovný přístup. Ve smyslu lidí, kteří se účastní kultury bez ohledu na to, kde v současné době žijí, jaký je jejich mateřský jazyk, jak moc jsou mobilní atd. Ale i ti, kdo kulturu vytvářejí – je možné, bez ohledu na to, kde se člověk narodil, dosáhnout povolání profesionálního umělce?“⁹⁴ Stejně tak Ott Karulin zdůrazňuje důležitost mezioborové spolupráce na úrovni ministerstva při vytváření následujícího dokumentu. Zejména spolupráci s Ministerstvem školství nebo s Ministerstvem vnitra.

Osobně vnímám jako největší problém tohoto dokumentu jeho deklarativnost a obecnost, která ale není podložena konkrétními ukazateli nebo plány. Culture 2020 tak rozhodně do oblasti estonské kulturní politiky přinesla čerstvý vítr svým důrazem na kulturní a kreativní průmysly a zcela novým přístupem, který nebyl zaměřený jen na kulturní dědictví. Vykládat se dala velmi volně a některé z deklarovaných cílů byly spíše přáními zainteresovaných skupin a profesních organizací. I přes to ale byl dopad tohoto dokumentu poměrně velký a efekt veskrze pozitivní.

Otázkou ale zůstává, do jaké míry tuto změnu ve vnímání kultury a zároveň změnu přístupu k ní ovlivnila velmi obecně formulovaná kulturní politika. Domnívám se, že velkou roli hrály spíše dva faktory: za prvé to, že bylo profesním organizacím a představitelům kultury obecně dopřáno hlasu při sestavování tohoto dokumentu a dialog s ministerstvem a vládou od té doby v podstatě neustal; jako druhou příčinu bych pak vnímala personální obsazení klíčových úřednických postů na Ministerstvu kultury.

⁹³ Ott Karulin: Hea kultuuriminister [online]. [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/hea-kultuuriminister/>

⁹⁴ Ott Karulin. kultuuripoliitika põhialuste dokumendis aastani 2020 jääd puudu suurest pildist. ERR.EE-kultuur. 14.02.2018. [online]. [cit. 16. 11. 2019]. Dostupné z: <https://kultuur.err.ee/683241/ott-karulin-kultuuripoliitika-pohialuste-dokumendis-aastani-2020-jaab-puudu-suurest-pildist>

Nová strategie Kultuur 2030 – Culture 2030

Na vzniku nového dokumentu kulturní politiky se pracuje v podstatě od začátku fungování toho prvního. Každoroční vyhodnocení plnění cílů a evaluace dokumentu nesporně přináší mnoho podnětů ke zlepšení. Aktivní kroky k vytvoření nové kulturní politiky byly ale zahájeny koncem roku 2018, respektive na počátku roku 2019. Estonsko se, stejně jako v případě dokumenty „Kultura 2020“, rozhodlo sestavit kulturní politiku do roku 2030 ve spolupráci s širokou veřejností. Tím by se mělo předejít tomu, že původní dokument řadu oblastí pokrýval nerovnoměrně: někde více podporoval instituce, někde byl formulován naopak obecně a více s důrazem na ekonomickou stránku věci.⁹⁵

Nejpodstatnější část procesu proběhla v roce 2019, kdy ministerstvo do formulování nových cílů kulturní politiky zapojilo zástupce různých oborů z celého Estonska. Během jara a léta 2019 se uskutečnila řada jednání s nejrůznějšími oborovými organizacemi, zástupci souvisejících ministerstev a dalšími zúčastněnými stranami. Do diskusí bylo zapojeno celkem více než 500 lidí. Nutno dodat, že ze strany některých kulturních představitelů panuje vůči velkým participativním diskusím značná skepse, nemají pocit, že by byly názory na nich vyslovené skutečně zohledněny ve finálním dokumentu.⁹⁶

Od března do listopadu 2019 se ve všech krajích konaly diskusní dny s cílem seznámit se s tím, co se dosud dělalo, a přidat nové myšlenky a nápady. Na výzvu k účasti v těchto diskusích, kterou vyhlásilo Ministerstvo kultury, se přihlásilo celkem 176 osobností z oblasti kultury. Jde o poměrně velkou účast, jak můžeme chápat ze slov Hillara Seina: „Rozvoj estonské kultury je cílem celé společnosti a ústavní povinností estonské vlády. Počet účastníků diskusí ilustruje připravenost k účasti na formulování kulturních cílů pro příští desetiletí [...]”⁹⁷

Na rozdíl o původního dokumentu Culture 2020 se tentokrát témata diskusí neurčovala podle oborů, ale podle tematických okruhů, mezi kterými byly mimo jiné technologie,

⁹⁵ Katre Väli: The preparation of Culture 2030 begins

[online]. [cit. 13. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/uudised/algab-kultuur-2030-koostamine>

⁹⁶ Markus Toompere. Põhjendatud pessimism [online]. [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z:

<https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/pohjendatud-pessimism/>

⁹⁷ Kultuuriministeerium. Algavad arutelud Eesti kultuuri kümnendivisiooni üle. 2019. [online]. [cit. 13. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/uudised/algavad-arutelud-eesti-kultuuri-kumnendivisiooni-ule>

vzdělávání a školení, komunita a životní prostředí nebo modely financování. Výzvami byly rozdíly v odměňování mezi státními a místními vládními agenturami, potřeba rozšířit analogii programu Theatre Country do dalších oblastí, aby se snížily regionální nerovnosti, stejně jako množství informací a složitost marketingu. Podle plánu měl být návrh nového dokumentu předložen ke schválení vládě republiky v první polovině roku 2020.⁹⁸

V roce 2019 pokračovala příprava několika důležitých národních strategií, z nichž má oblast kultury užší vazby na strategie Ministerstva školství a výzkumu v oblasti školství, vědy, mládeže a jazyků pro období 2021–2035 a vypracování „Plánu rozvoje zahraniční politiky do roku 2030“, který bude připraven pod vedením Ministerstva zahraničních věcí. Ministerstvo kultury je do těchto procesů aktivně zapojeno, začalo rovněž vyvíjet strategii navazující na integrační oblast „Integrace Estonska 2020“. V současné době je jedním z návrhů vypracování společného plánu rozvoje s Ministerstvem vnitra s plánovaným původním názvem „Plán rozvoje populace a soudržné společnosti“.⁹⁹

Tématem první diskuse, která se konala 15. března 2019 ve městě Viljandi, byla „Dostupnost kultury, kulturní diverzita a regiony“. Po této diskusi, která se nakonec zabývala převážně dostupností kultury v regionech (viz projekt Vaba Lava ve městě Narva) a přístupností kultury pro zdravotně znevýhodněné občany, následovala další navazující v Tallinnu, jejímž hlavním tématem bylo „Kultura v Estonsku v roce 2030 – nové umění a jeho tvůrci“. Pozornost ale byla věnovaná i problémům minulého diskusního zasedání. Témata byla tedy důkladně prodiskutována ze všech možných úhlů pohledu, jak říká i Maarin Ektermann, předsedající Tallinnské diskusi: „Diskuse byla rozdělena na tři fáze: popis stavu daného sektoru nebo tématu v roce 2019, jaký je kýžený stav v roce 2030 a popis toho, jak se dostat z bodu A do bodu B.“¹⁰⁰

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Kultuuriministeerium. Kultuuri arengukava 2021-2030“ väljatöötamise protsess. 2018. [online]. [cit. 13. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/uudised/algavad-arutelud-eesti-kultuuri-kumnendivisiooni-ule>

¹⁰⁰ Kultuuriministeerium. Algavad arutelud Eesti kultuuri kumnendivisiooni üle. 2019. [online]. [cit. 15. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/uudised/sunnib-kumnendivisioon-kultuurile>

Následovaly další dvě velké diskuse v Tatru a Narvě na téma: „Jak vytvořit podmínky pro zvýšení počtu lidí, kteří považují kulturu za hodnotnou, v roce 2030“ a „Kde bude v roce 2030 v Estonsku vznikat kultura? Lokální, národní, mezinárodní a e-kultura.“¹⁰¹

Celý proces tvorby dokumentu nové kulturní politiky byl naplánován předem tak, aby nová strategie bez problémů navázala na původní.

V průběhu přípravy dokumentu se ale změnil vládní systém vytváření a schvalování strategických dokumentů. Nově nebudou schvalovány jen parlamentem, bude je schvalovat přímo vláda. Tato změna by sama o sobě nebyla tak zásadní, i přes to, že by proces schvalování o něco prodloužila. Do tvorby dokumentu ale zasáhla i pandemie COVID-19 a především požadavky do strukturu a obsah nového dokumentu jsou, i z důvodu nutnosti jeho provázání se strategickými dokumenty ostatních odvětví a ministerstev, zcela jiné než na jeho předchůdce. Jak je zřejmé s výše uvedeného shrnutí obsahu „Kultura 2020“, šlo spíše o deklaraci směru, jakým by se měla kultura ubírat, a skutečně strategické plány byly součástí jiných dokumentů (Plán čerpání strukturálních fondů EU, Integrovaný plán atp.). „Kultura 2030“ ale má být skutečně strategickým dokumentem a tomu musí odpovídat její struktura. Bude tedy obsahovat jasně stanovené cíle, indikátory jejich plnění, rozpočtovou náročnost a plán implementace. Změnil se také celý název dokumentu. Z původního názvu „Základy kulturní politiky do roku 2030“ na „Rozvojový plán pro kulturu na roky 2021–2030“ a stane se součástí státní strategie „Estonsko 2035“.¹⁰²

V roce 2019 byla dokončena široká diskusní fáze, kterou jsem podrobněji popisovala výše. Její výsledky byly prezentovány při diskusích po celém Estonsku od srpna do listopadu 2019. V březnu 2020 začaly práce na finální podobě dokumentu, které pokračovaly až do podzimu, kdy bylo na vládní úrovni přijato rozhodnutí o změně systému přípravy strategických dokumentů. Během prvních měsíců roku 2021 byl předložen návrh přípravy strategického plánu, který vláda schválila. V dubnu 2021 by měla

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Kultuuriministerium. The process of developing the "Cultural Development Plan 2021-2030". [online]. [cit. 7. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/kultuuri-arengukava-2021-2030-valjatootamise-protsess#item-1>

být sestavena komise, která připraví nový strategický plán, ten předloží k připomínkování a ke schválení parlamentu a odtud pak bude pokračovat ke schválení vládou. Celý proces by měl být zakončen na podzim roku 2021.¹⁰³

¹⁰³ Zoom call s projektovou vedoucí Karin Närep.

Divadelní systém v Estonsku

Estonsko si v podstatě zachovalo síť profesionálních divadel, která vznikla během první estonské republiky v letech 1918–1940 a na kterou navázala síť divadel fungujících v období po druhé světové válce, kdy se Estonsko stalo součástí Sovětského svazu.

Dnes v Estonsku funguje celkem osm státních divadel (v současné době jako státem vlastněné nadace, dříve přímo státem zřizované organizace, v podstatě obdoba našich příspěvkových organizací). Jsou to v Tallinnu: Estonská národní Opera, Estonské divadlo, Ruské divadlo, Estonské loutkové divadlo a Divadlo pro mládež; dále divadla Vanemuine v druhém největším městě Tartu (jediné vícesouborové divadlo), Ugala, Endla a Rakvere. Divadla financovaná městy jsou jen dvě, a to Tallinnské městské divadlo a Městské divadlo Kuresaare. Za zmínku také stojí Divadlo NO99, o kterém bude v této kapitole ještě řeč. Toto divadlo ale v roce 2018 z rozhodnutí uměleckého vedení a managementu ukončilo svou činnost. Všechna výše zmíněná divadla jsou repertoárová, mají vlastní budovu a stálý soubor nebo soubory.¹⁰⁴ (Příloha č. 4) V posledním desetiletí vznikla dvě divadla z části provozovaná státem, v roce 2014 Vaba Laba (Otevřený prostor) v Tallinnu a o čtyři roky později divadlo stejného názvu v pohraničním městě Narva.

Po rozpadu Sovětského svazu a se vznikem nezávislé Estonské republiky začala vznikat i soukromá nezisková divadla, ze kterých za zmínku stojí především Divadlo VAT, Divadlo Von Krahl, Theatrum a Kanuti Gildi SAAL, nové divadelní projekty vznikaly i v posledních dvaceti letech a počet společností pohybujících se v oblasti divadla tak stále roste.¹⁰⁵ Žádné ze soukromých (soukromoprávních) neziskových divadel ale nemá vlastní soubor a funguje s minimálním personálem (dvě až tři osoby managementu). V Estonsku v podstatě neexistují soukromá zisková divadla se stálým provozem, příležitostně sice vznikají ziskové projekty, zatím nikdy ale nešlo a dlouho-

¹⁰⁴ Eesti Teatri Agentuur. Statistics. 2019. [online]. [cit. 15. 1. 2020]. Dostupné z: <http://statistika.teater.ee/stat/main>

¹⁰⁵ Tamtéž.

dobý podnikatelský záměr. Příčiny této skutečnosti můžeme hledat jak v nerovnoměrném rozložení obyvatelstva v Estonsku, ale zřejmě i v poměrně nasyceném divadelním trhu, kde by soukromý projekt státem podporovaným divadlům jen těžko konkuroval.¹⁰⁶

Počet návštěv divadla, který dramaticky poklesl po rozpadu Sovětského svazu a vzniku samostatné Estonské republiky v roce 1991, je v posledních letech víceméně stabilní a drží se kolem počtu 1,2 milionu návštěv za rok. V přepočtu na obyvatele je to ve srovnání s Českou republikou téměř dvojnásobná návštěvnost. V roce 2019 navštívilo divadelní představení v Estonsku celkem 1,27 milionu lidí. Při průměrném počtu 19 představení na den a 3489 návštěvníků na den to je 184 diváků na každé uvedené představení. Divadelní představení a koncerty jsou jednou z nejpopulárnějších forem kultury v Estonsku, do divadla každý rok přijde 45 % obyvatel.¹⁰⁷

Je pravda, že v Estonsku jsou o divadle vedeny rozsáhlé a velmi důkladné statistiky. I ve chvíli, kdy pomineme uměleckou úroveň a přesah estonského divadla, jsou z těchto statistických dat zřejmé problémy a dysbalance, které se v systému objevují.

Tím asi nejmarkantnějším problémem je rozdíl v objemu finančních prostředků investovaných do podpory nezávislých, alternativních divadelních projektů a do státem provozovaných divadel. Jednou z příčin je možná politika kreativních průmyslů. Ve chvíli, kdy začneme umělecké dílo nahlížet optikou ekonomiky, obraz, který dostaneme, nikdy nebude kompletní. Tato politika zkrátka dost nahrává tomu, že když divadla fungují z provozního a ekonomického hlediska, hodnocení jejich uměleckých výsledků se stává druhotné. Nejprve je ale nutné popsat estonský divadelní systém, jeho historii a vývoj v různých režimech, a především pak změny, které zaznamenal v posledních dvaceti letech.

¹⁰⁶ Anneli Saro. Institutional and Aesthetic Developments in Estonian Theatre. Critical Stages. June 2019. [online]. [cit. 28. 1. 2020]. Dostupné z: <http://www.critical-stages.org/19/institutional-and-aesthetic-developments-in-estonian-theatre>

¹⁰⁷ Estonian Theatre Agency. Estonian Theatre in Numbers 2019. 2020.

Systémové uspořádání estonského divadla

Při popisu systémového uspořádání nutně narazíme na otázku, co si pod slovem systémem vůbec představujeme. Tedy zda jde o celou oblast, o pole divadelního působení, do kterého by kromě divadelních institucí zřizovaných státem a soukromoprávních divadel spadali kupříkladu i freelance performeři a další osoby, jejichž působení je s divadlem spjato, ale kteří nenáleží k žádné instituci, dále zahraniční divadelní produkce, nebo diváci.¹⁰⁸ Z toho vyplývá, že i přes zdánlivě obsáhlý název této kapitoly se mi jistě nepodaří popsat vše, co by do této oblasti spadalo a co snad bylo dobré obsáhnout. **(Příloha č. 5)** Chci se zaměřit na divadlo jako instituci (ať už státní příspěvkovou či soukromou neziskovou) a popsat, k jakým změnám a jakému vývoji došlo od roku 1991 v páteřním systému divadel. Důraz tedy budu zejména klást na divadelní infrastrukturu, která je v Estonsku vzhledem ke značně nerovnoměrnému rozložení obyvatelstva velmi různorodá.¹⁰⁹

Historie estonského divadla

Podobně jako Česko, i Estonsko bylo v 19. století silně ovlivněno Německem a německojazyčnou kulturou. Tento fakt se projevil i v oblasti divadla, kde Estonsko adaptovalo systém německojazyčných oblastí. Tento systém je charakteristický podporou divadelních domů z veřejných zdrojů a relativní decentralizací a multižánrovostí. Podobné divadelní společnosti začaly v Estonsku vznikat ve druhé polovině 19. století, společně se sílící vlnou nacionalismu v Evropě. V té době vzniká základ estonské divadelní sítě, podpořený vznikem tehdejší obdoby „kulturních domů“ – komunitních prostor určených nejen pro divadlo, ale i pro další formy kulturního využití (základní umělecké školy, knihovny atp.).¹¹⁰

První skutečně profesionální divadla ale v Estonsku vznikla až začátkem 20. století. Zprvu byla financována soukromými společnostmi a z prostředků získaných „fundraisingem“, postupně ale začal divadla podporovat stát společně se vznikem Estonské

¹⁰⁸ Howard S. Becker. *Art Worlds*. University of California Press Books. 2008.

¹⁰⁹ Anneli Saro. *Institutional and Aesthetic Developments in Estonian Theatre*. *Critical Stages*. June 2019. [online]. [cit. 28. 1. 2020]. Dostupné z: <http://www.critical-stages.org/19/institutional-and-aesthetic-developments-in-estonian-theatre>

¹¹⁰ Hans van Maanen, S. E. Wilmer. *Theatre Worlds in Motion: Structures, Politics and Developments in the Countries of Western Europe*. Rodopi, 1998

první republiky. Neméně zásadní roli ve finanční podpoře divadel hrála Estonská kulturní nadace, fungující v letech 1925–1941, financovaná z daně z alkoholu, tabáku a hazardu – ve 20. letech 20. století se nadační finanční prostředky určené divadlům téměř rovnaly výši státní podpory. Na financování divadel se z malé části podílela i města a kraje.

Po okupaci Sovětským svazem v roce 1940 byla divadla znárodněna a síť byla restrukturalizována. Zanikla řada menších poloprofesionálních společností a divadla byla žánrově rozčleněna. Jediným vícežánrovým divadlem zůstalo Divadlo Vanemuine v Tartu. Všechna divadla hrála repertoárově a všechna měla vlastní stálý soubor i budovu. Po rozpadu Sovětského svazu a obnově svobodné Estonské republiky byl tento systém zachován a ani dramatické snížení návštěvnosti a ekonomické problémy nevedly k uzavření žádného ze sítě kamenných divadel v Estonsku. I v tom můžeme vidět paralelu s Českem (respektive tehdejším Československem), kde po revoluci v roce 1989 zaniklo minimum divadelních scén.

V devadesátých letech byla estonská kulturní politika, zvláště v přístupu ke tradičním institucím jako jsou repertoárová kamenná divadla, velmi konzervativní. Oblastí divadla se specificky nezabývala a prostě pokračovala v podpoře již existujících institucí. Z toho můžeme snadno vyvodit závěr, že k evaluaci účelnosti vynaložených prostředků docházelo pouze minimálně, pokud vůbec. Pokles návštěvnosti po změně režimu byl markantní a těžce zasáhl především scény mimo hlavní město, kde kapacita divadelních budov zdaleka převyšovala poptávku ve spádové oblasti. Vzhledem k nutnosti udržovat tyto budovy zbývalo na podporu nově vznikajících soukromých nezávislých divadel jen málo prostředků. Propast mezi kamennými divadly zřizovanými státem nebo městy a menšími soukromými divadly nebyla jen finanční, ale i umělecká. Vychází to už ze samotné podstaty těchto uskupení – malé nezávislé divadelní skupiny byly avantgardním protipólem vůči psychologickému realismu (klasické) činohry. I přes to, že v devadesátých letech byla tato menší divadla úspěšná po umělecké stránce, skutečného uznání u kritiků se jim nedostávalo.¹¹¹

I díky změnám v náhledu na kulturní politiku, které jsem popsala v historickém přehledu v úvodu této práce, se situace začala pomalu měnit. Velmi významným krokem byl

¹¹¹ Vessela S. Warner, Diana Manole. *Staging Postcommunism: Alternative Theatre in Eastern and Central Europe after 1989* (Studies Theatre Hist & Culture). University Of Iowa Press; 1st edition (January 1, 2020)

vznik nového divadla NO99.¹¹² Old Town Studio, založené v roce 1980 jako komediální divadlo, ale v době svého uzavření se klonící především k muzikálové produkci, čelilo takovým finančním problémům, že byla jeho činnost ukončena. Na jeho místě za stejných podmínek, tedy jako společnost primárně financovaná státem, vzniklo pod vedením Tiit Ojasooa divadlo NO99 (NO=number, číslovka 99 pak měla odkazovat k počtu uvedených produkcí, šlo tedy o jakési odpočítávání ke konci). NO99 se od ostatních státem zřizovaných divadel lišilo kromě uměleckého programu i nehierarchickou vnitřní strukturou, složenou jen z pár tvůrců a členů souboru. Divadlo zahájilo svůj provoz v roce 2005 inscenací NO99 – Sometimes it Feels as if Life Has Gone by without Love.¹¹³

V této době dochází i k dalšímu zásadnímu kroku v estonské divadelní síti, respektive v síti všech kulturních a kulturně-vzdělávacích organizací – k postupné transformaci původních „příspěvkových organizací“ (skutečně šlo fakticky o stejnou právnickou osobu) na státem založené nadace. Ragnar Siil, bývalý hlavní tajemník ministerstva kultury, za kterého byl tento proces započat, jej označuje za „jednu z nejzásadnějších změn za posledních deset let v oblasti kultury a kulturní politiky.“¹¹⁴ Transformace vede nejen k větší nezávislosti těchto nově vzniklých nadací, ale i k podpoře decentralizace a jistému „zrovnoprávnění“ státních a soukromých divadelních společností. Důvodem k tomuto kroku byla snaha oprostit kulturní organizace od politiky, ale například i potřeba motivovat je k větší aktivitě v oblasti audience developmentu.¹¹⁵ Jde o zásadní krok, který se v českém prostředí stále nepodařilo zrealizovat, přestože první pokusy proběhly už před více než dvaceti lety. V Estonsku se ale transformace osvědčila a nezůstala jen u první vlny. Například divadlo v Kuresaare bylo transformované na nadaci až v roce 2019.

Tento proces by měl v ideálním případě mimo jiné vést k flexibilnější spolupráci státního a business sektoru, k snadnější správě kulturních organizací a v neposlední řadě v podpoře bottom-up iniciativ a snad i k částečnému promíšení a homogenizaci tradičních a „alternativních“ kulturních institucí a iniciativ. Stejně tak ale může snadno

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Eva-Liisa Linder. Three Phases of the Theatrical Public Sphere in Estonian Theatre. *Nordic Theatre Studies: Theatre and Continental Philosophy*. Vol 31 No 1. 2019.

¹¹⁴ Eastern Partnership Culture Programme [online]. [cit. 12. 10. 2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0242&from=EN>

¹¹⁵ Tamtéž.

sklouznout ke snaze o naprostou privatizaci a komercionalizaci kultury ve chvíli, kdy přestaneme kulturní organizace nahlížet jako poskytovatele veřejné služby a nahlédneme je pouze z hlediska nabídky a poptávky. Poněkud zcestné jsou i představy o tom, že transformace divadelní sítě povede ke snížení vynaložených veřejných prostředků na tuto oblast – cílem by přitom měla být optimalizace rozdělování těchto prostředků, ne jejich snižování.

Změny v právní formě divadelních organizací by mohly nahrávat i změně vnitřní struktury ve smyslu typu divadla. V době, kdy docházelo k transformaci na nadace, se tyto spekulace objevily ve vyjádřeních řady kulturních představitelů a profesionálů (Anti Reinthal, 2006). Předjímalý snížení počtu repertoárových divadel, zvýšení kvality jejich produkce a posun velké části divadelní scény směrem k projektovému fungování. Nutno zdůraznit, že tento posun je vnímán značně negativně – většina komentátorů pochybuje o dostatečné umělecké kvalitě a profesionalitě divadelních projektů, což je také zajímavou ilustrací toho, jak velmi tradičně je divadlo vnímáno v kontextu estonské kultury. Šlo ale spíše o zbytečnou paniku, rozhodně nemůžeme tvrdit, že by cílem transformace měla být eliminace repertoárových divadel.¹¹⁶

Culture 2020 a jeho efekt na divadlo

Při pohledu na data zjistíme, že počet inscenací rostl, stejně jako počet představení a diváků. Kritičtější hlasy tomu říkají krize kvality, podpůrné hlasy se radují, že divadlo je stále jedním z nejdůležitějších způsobů účasti na kultuře v Estonsku. Divadlo bylo v roce 2018 navštíveno téměř 1,2 milionkrát (1 192 042 návštěv), bylo uvedeno celkem 6 695 představení a 582 inscenací. Na jedno představení v průměru přišlo 178 diváků, což je ve srovnání s posledními pěti lety průměrný výsledek.¹¹⁷

Podpora z prostředků ministerstva kultury je značná. V roce 2019 tvořily výdaje na divadlo, a to jak státní nadace, tak soukromé podniky, 15 % výdajů ministerstva kultury. Nutno poznamenat, že velká část těchto prostředků byla vynaložena na navýšování platů vysokoškolsky vzdělaných pracovníků ve státních kulturních institucích, ke kterému se Ministerstvo kultury a potažmo celá estonská vláda zavázaly v dokumentu

¹¹⁶ Anneli Saro. The Dynamics of the Estonian Theatre System: in Defence of Repertoire Theatre. Eesti teatrisüsteemi dünaamika: repertuaariteatri kaitsel. Methis Studia humaniora Estonica. 2009.

¹¹⁷ Eesti Teatri Agentuur. Statistics. 2019. [online]. [cit. 15. 1. 2020]. Dostupné z: <http://statistika.teater.ee/stat/main>

Culture 2020.¹¹⁸ To v oblasti divadla vnímám jako nejmarkantnější přínos této strategie.

V divadle dobře funguje i mezinárodní spolupráce. Například v divadle VAT, které se v roce 2019 stalo partnerem úspěšného projektu LOOV Europe. Projekt se zaměřuje na rozvoj dramaturgie a zapojení publika prostřednictvím inovativních digitálních technologických metod.¹¹⁹

Mezi hlavní změny, které proběhly v posledním desetiletí, patří už výše zmiňovaná transformace divadel. Tato změna probíhá postupně. Městské divadlo Kuressaare se stalo nadací státu a venkovskou obcí Saaremaa teprve v roce 2019. V současné době jsou do právní formy nadace transformována všechna původně státní divadla a úspěšně se daří rozvíjen kofinancování provozu těchto institucí společně státem a městy. Velké množství finančních prostředků bylo investováno do dalšího ze zmiňovaných projektů Vaba Lava Narva. Celý projekt Vaba Lava / Open space je zajímavým příkladem estonského přístupu ke kultuře, divadlu, jazyku a integraci. Jeho vznik také značně usnadnila Estonská kulturní strategie, která nepracuje s ostrým předělem mezi kulturou, kulturními průmysly, podnikání a soukromým sektorem a usnadňuje tak jejich prolínání a spolupráci.

Kromě změny ve způsobu odměňování pracovníků ve státních divadlech se ale na úrovni institucí po dobu fungování dokumentu Culture 2020 žádné velké změny neodehrály. Transformace kulturních organizací byla zahájena ještě před jeho přijetím a v posledním desetiletí se jen dokončovala. Změny v oblasti fungování divadel, zejména pak ve způsobu jejich financování, jsou spíše důsledkem provedené transformace na nadace, které umožňují flexibilnější finanční fungování. Nesporný přínos pro oblast divadla ale měla reforma sociálního pojištění a uzákonění statutu umělce, která přímo vycházela z deklarované strategie.

Vaba Lava / Open space

Vaba Lava je jedním z nejnovějších divadelních projektů, který byl vytvořen k tomu, aby poskytl prostor a příležitost k prezentaci nezávislým skupinám a jedincům. Jde o reakci na tendenci, která začala být v Estonsku zřetelná po ukončení transformační

¹¹⁸ Aruane „kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta. Kultuuriministeriumi Eesti. 2019.

¹¹⁹ Tamtéž.

fáze z totalitního na demokratický stát na začátku tohoto století. Stále více umělců začíná pracovat a tvořit bez záštity velké divadelní nebo jiné umělecké instituce. Vaba Lava je v estonském divadelním prostředí zcela jedinečný projekt ať už z hlediska finančního, programového nebo uměleckého.¹²⁰

Vaba Lava vznikla kupodivu uprostřed ekonomické recese, byla založena v roce 2010¹²¹ a otevřena v roce 2014.¹²² Vznikla navíc v prostředí zaběhlých kulturních organizací, pravidelně soupeřících o veřejnou finanční podporu. Byla ale zcela unikátní tím, že šlo o prostor bez vlastního souboru, tedy o nový model provozu. Jak samo studio uvedlo při svém otevření: „Dnes slavnostně otevíráme prostor Vaba Lava – první novou divadelní budovu postavenou v Tallinnu za posledních sto let. Vaba Lava si klade za cíl stát se scénou pro mladé, experimentální a inovativní performativní umění a spolupracovat s podobnými divadly v zahraničí.“¹²³

Centrum Vaba Lava se nachází na severním okraji historického centra Tallinnu, v kreativním distriktu Telliskivi, který sousedí se čtvrtí Kalamaja, a přístavní oblastí. Kreativní čtvrť vznikala v roce 2007 v bývalém sovětském průmyslovém komplexu. Původní majitel projektu Eastern Europe Real Estate Investment Fund jej v roce 2014 prodal švédské firmě Butembo OÜ, která se ale v kupní smlouvě zavázala k pokračování projektu a zároveň i k tomu, že dokončí vznikající kreativní centrum. Celkové soukromé finance vložené do vzniku prostoru Vaba Lava činily celkem 2,2 milionu EUR, Vaba Lava sice v prostoru platí nájemné, to je ale stanoveno fixně. Státní podpora projektu činí asi 40 % jeho celkového rozpočtu, zbytek získává od soukromých sponzorů, náklady na výrobu nových produkcí obvykle hradí Cultural Endowment.¹²⁴

Umělecký program se skládá ze dvou částí: hlavní program, který sestavují mezinárodní kurátoři, a vedlejší program, sestávající z estonských i zahraničních hostů. Tým kurátorů se mění každé dva roky a vždy sestavuje prostřednictvím opencallu program na určité téma z nejrůznějších kulturních regionů. Divadlo tak nabízí nesmírně pestrý

¹²⁰ Madli Pesti & Kristiina Reidolv. Institutional and Artistic Changes in Estonian Performing Arts with a Case Study of Vaba Lava / Open Space. Nordic Theatre Studies Vol. 30, No.1. 2018

¹²¹ Vaba Lava Tallinn, stejnojmenný projekt ve městě Narva je novější.

¹²² Lumi Capital. Lumi Capital and EEREIF have completed the development of the Vaba Lava theatre. [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.lumicapital.eu/en/news/2014/379-19sept>

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Baltic Urban Lab. Telliskivi Creative City in Tallinn. [online]. [cit. 28. 1. 2021]. Dostupné z: <http://www.balticurbanlab.eu/goodpractices/telliskivi-creative-city-tallinn>

a různorodý divadelní program, který je často politicky nebo sociálně angažovaný, a který využívá řadu nových trendů včetně aktivního zapojení diváka nebo divácké komunity do tvorby.¹²⁵ Nyní Vaba Lava navštíví ročně v průměru 60 000 diváků a vystřídá se v ní 55 estonských i zahraničních umělců a uměleckých skupin.

Stejně jako všechna ostatní divadla, i ta estonská byla zasažena epidemií COVID-19. I zde tato krize přinesla pozitivum v podobě digitalizace, protože se velká část divadel přesunula do online prostoru. Záchranný balíček ministerstva kultury pro kulturu čítal 25 milionů EUR, z čehož 4 miliony EUR šly přímo na podporu divadel a další část byla investována do podpory umělců bez stálého zaměstnání.

¹²⁵ Madli Pesti & Kristiina Reidolv. Institutional and Artistic Changes in Estonian Performing Arts with a Case Study of Vaba Lava / Open Space. Nordic Theatre Studies Vol. 30, No.1. 2018

Závěr

Nejrůznější zástupci estonské kulturní obce často zdůrazňují blízký a kladný vztah Estonců ke kultuře. V tomto významu jde o kulturu v nejširším smyslu slova, nejen o umění, ale i o kulturu národa a jazyka. Je ovšem otázka, jestli je tento stav zapříčiněn kulturní politikou státu.

V současné době je Estonsko vnímáno jako vzor pro rozvoj kulturních a kreativních průmyslů mezi státy bývalého východního bloku. Řada jeho představitelů figuruje v organizacích a komisích spadajících pod EU, zejména v oblasti východního partnerství. To ale neznamena, že by jeho kulturní a grantová politika a infrastruktura byla bezproblémová.

Estonsko je oproti České republice v řadě aspektů nepochybně napřed. Od pokročilé digitalizace státu až po zdárně dokončenou transformaci divadelní sítě a pokračující transformaci dalších kulturních organizací. Ani tato transformace, která výrazně usnadnila vnitřní fungování těchto institucí, však markantně nepřispěla k vyrovnanějšímu rozdělení finančních prostředků mezi státními a soukromými neziskovými kulturními organizacemi, a stejně tak k rovnoměrnější distribuci financí mezi jednotlivými obory, o čemž svědčí dlouhodobé a opakované námitky ze strany představitelů výtvarného umění, nebo ze strany zástupců soukromých neziskových divadel.

Estonsko nepochybně volí dobré cesty při sestavování strategických dokumentů, od důkladné evaluace a mapování sektorů až po participativní způsob vzniku a komunikaci s představiteli kulturní obce. Progres je jasně vidět v tom, že se od dokumentu deklarujícího kýžený stav (Culture 2020) posunuli k dokumentu, který bude mít kromě vize i konkrétně stanovené a měřitelné cíle navázané v rozsáhlejší národní strategii na další obory a sektory (Culture 2030).

I přes úspěchy v kulturní oblasti je právě komunikace v Estonsku trochu překvapivě problém. Ani ne tak na úrovni ministerstvo – kulturní obec, ale na vládní úrovni mezi ministerstvy. Na špatnou komunikaci ze strany ministerstva kultury si dlouhodobě stěžuje i Estonia Cultural Endowment (Estonská kulturní nadace), která ze svých finančních prostředků dotuje provoz některých organizací spadajících přímo pod ministerstvo, a to zejména z oblasti výtvarného umění.

Je také otázka, jestli jde v oblasti kultury vůbec dosáhnout optimálního stavu vzhledem k tomu, že se kulturní obec většinou ani neshodne na tom, jak by měl takový optimální

stav vypadat. Jde o tak dynamické a proměnlivé prostředí, že finální řešení, které by vyhovovalo všem aktérům a účastníkům, je téměř utopická představa. Přesto by ale mělo být horizontem, ke kterému se ubírají snahy v oblasti kulturní politiky, plánování a strategie. Vždy bude někdo, kdo si bude připadat přehlížen více než jiní, jehož názor nebude zcela vyslechnut nebo na koho z veřejných zdrojů už nevyjdou peníze. Těmto frustracím zřejmě nikdy nepůjde zcela zamezit, je ale možné je eliminovat právě prostřednictvím důkladné evaluace a kvalitní komunikace se sektorem, což se v Estonsku daří realizovat.

Snad se nám jednou podaří počet dilemat, nad kterými se musíme zamýšlet, snížit z jednadvaceti na tři. To je konec konců jeden z požadavků kritiků estonské kulturní politiky – neřešit tolik témat naráz, ale vytyčit si jedno dvě hlavní, a ta řešit důkladně a do hloubky. V prostředí, kde se povedla transformace kulturních organizací, které umí víceméně pracovat s problematikou kulturních a kreativních průmyslů, kde má obyvatelstvo kladný vztah ke kultuře a kde je návštěvnost divadel oproti České republice dvojnásobná, to může být třeba dostupnost a rovný přístup ke kulturním statkům.

Jak moc se můžeme s Estonskem srovnávat je ke zvážení. V historickém vývoji posledních dvou set let najdeme řadu podobností i společných témat, na druhou stranu nás rozdělují jiné politické i sociální problémy, ale třeba i počet obyvatel. Srovnání ale ani není potřeba, zcela postačí, když se necháme Estonskem inspirovat.

Zdroje

Publikace

François Matarasso, Charles Landry. Hledání rovnováhy: 21 strategických dilemat v kulturní politice. Přeložila Michaela Šebestová. Brno: Barrister & Principal, 2015. Kultura & arts management. ISBN 978-80-7485-047-9.

Dave O'Brien. Kulturní politika: management, hodnoty a modernita v kreativních průmyslech. Přeložila Jana Ogrocká. Brno. Barrister and Principal. 2015. s. 9.

John Hartley. Creative industries. Wiley-Blackwell. London. 2005.

Howard S. Becker. Art Worlds. University of California Press Books. 2008.

Hans van Maanen, S. E. Wilmer. Theatre Worlds in Motion: Structures, Politics and Developments in the Countries of Western Europe. Rodopi, 1998

Vessela S. Warner, Diana Manole. Staging Postcommunism: Alternative Theatre in Eastern and Central Europe after 1989 (Studies Theatre Hist & Culture). University Of Iowa Press; 1st edition (January 1, 2020)

Odborné studie a kvalifikační práce

Hawkes, Jon, The fourth pillar of sustainability: culture's essential role in public planning, Common Ground Publishing Pty Ltd in association with the Cultural Development Network (Vic), 2001, s. 3.

Kaari Kiitsak-Prikk. Managing Societal Interactions In the Context of Changed Legal Status of Estonian Public Cultural Organisations. Disertační práce. Tallinn: The Department of Management, Estonian Business School, Estonia, 2017.

Chris Gibson. Cultural Economy: achievements, divergences, future prospects. Australian Centre for Cultural Environmental Research, School of Earth and Environmental Sciences, University of Wollongong, Wollongong, NSW 2522, Australia Geographical Research. 2012, s.6.

United Nations. Creative Economy report: The challenges of assessing creative economy: Towards informed Policy making. UNDP and UNCTAD. 2008

Tom Fleming Creative Consultancy. Cultural and creative spillovers in Europe: Report on a preliminary evidence review. Creative Council England. 2015.

Dr Jonathan Vickery. European research partnership On cultural and creative spillovers: Researching SPILLOVER in the creative and cultural industries. Centre for Cultural Policy Studies. University of Warwick. 2014.

Markéta Špičáková. Kulturní a kreativní průmysly v pobaltských zemích. Diplomová práce. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská, Katedra Arts managementu. 2013.

Kulbok-Lattik, E., Adamsoo, M., Arujärv, E., Ibrus, I., Jõesaar, A., Karulin, O., Väljataga, M. Main trends of the Estonian cultural policy during last 20 years. Estonian Ministry of Culture. 2012.

Working group of EU member states experts (open method of coordination) on cultural and creative industries. Policy handbook on how to strategically use the EU support programmes, including structural funds, to foster the potential of culture for local, regional and national development and the spill-over effects on the wider economy? European commission. 2012.

Ott Karulin. kultuuripoliitika põhialuste dokumendis aastani 2020 jääb puudu suurest pildist. ERR.EE-kultuur. 14.02.2018. [online]. [cit. 16. 11. 2019]. Dostupné z: <https://kultuur.err.ee/683241/ott-karulin-kultuuripoliitika-pohialuste-dokumendis-aastani-2020-jaab-puudu-suurest-pildist>

Nele Nutt, Mart Hiob, Sulev Nurme, Sirle Salmistu. Gentrification in a post-socialist town: the case of the Supilinn district, Tartu, Estonia. Transylvanian Review of Administrative Sciences. 2013.

European Commission. Cultural and Creative Sectors. [online]. [cit. 28. 1. 2021]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/culture/sectors/cultural-and-creative-sectors>

Pier Luigi Sacco. Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming. European Expert Network on Culture (EENC). Produced for the OMC working Group on Cultural and Creative Industries. 2011.

Periodika

Vojtíšková, K.; Poláková, M.; Patočková, V, Kulturní plánování v kontextu městského a udržitelného rozvoje. *Anthropologia integra*, 7(1), 69-78.; , 2016, DOI: <http://dx.doi.org/10.5817/AI2016-1-69>

Egge-Kulbok Lattik. EESTI KULTUURIPOLIITIKA AJALOOISEST PERIODISEERIMISEST Historical Formation and Development of Estonian Cultural Policy: Tracing the Development of Estonian Community Houses. *Acta Historica Tallinnensia* 12. 2008.

Külliki TAFEL-VIIA, Erik TERK, Silja LASSUR, Andres VIIA. Creative industries in the capital cities of the Baltic States: Are there innovations in urban policy? *Moravian Geographical Report*. Vol. 23, 4/2015

INTERREG IVC projekti „Creative Metropolises - Public Policies and Instruments in Support of Creative Industries“. LOOMEMAJANDUS TALLINNAS. Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituut Tallinn 2009

Mark Banks. Justin O'Connor. After the creative industries. *International Journal of Cultural Policy* 15. 2009.

Marju Laustin, Zenonas Norkus, Peeter Vihalemm. Kaip sociologija gali padėti geriau pažinti Baltijos kelią (Jak může sociologie pomoci lepšímu porozumění pobaltské cestě). *Sociologija Mintis ir veiksma*s. 2011.

Anneli Saro. Institutional and Aesthetic Developments in Estonian Theatre. *Critical Stages*. June 2019. [online]. [cit. 28. 1. 2020]. Dostupné z: <http://www.critical-stages.org/19/institutional-and-aesthetic-developments-in-estonian-theatre>

Eva-Liisa Linder. Three Phases of the Theatrical Public Sphere in Estonian Theatre. *Nordic Theatre Studies: Theatre and Continental Philosophy*. Vol 31 No 1. 2019.

Anneli Saro. The Dynamics of the Estonian Theatre System: in Defence of Repertoire Theatre. *Eesti teatrisüsteemi dünaamika: repertuaariteatri kaitsel*. *Methis Studia humaniora Estonica*. 2009.

Madli Pesti & Kristiina Reidolv. Institutional and Artistic Changes in Estonian Performing Arts with a Case Study of Vaba Lava / Open Space. Nordic Theatre Studies Vol. 30, No.1. 2018

Stuart Garlick. Kalamaja - The District Changing Tallinn Forever. Baltic times. 2015. [online]. [cit. 28. 1. 2021]. Dostupné z:https://www.baltictimes.com/kalamaja_-_the_district_changing_tallinn_forever/

Francisco Martínez. This Place Has Potential': Trash, Culture, and Urban Regeneration in Tallinn, Estonia. Suomen antropologi. volume 42 issue 3. 2017.

Maarin Mürk. Bear, don't cry, start acting! [online]. [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://kultuur.err.ee/843467/maarin-murk-karu-ara-nuta-hakka-tegutsema>

Ott Karulin: institutsioon, institutsioon, sind vaid loon, sind vaid loon[online]. [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://kultuur.err.ee/309964/ott-karulin-institutsioon-institutsioon-sind-vaid-loon-sind-vaid-loon>

Ott Karulin: Hea kultuuriminister [online]. [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/hea-kultuuriminister/>

Markus Toompere. Põhjendatud pessimism [online]. [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/pohjendatud-pessimism/>

Politické dokumenty

Eestonské Ministerstvo kultury. The general principles of the cultural policy up to 2020. Riigikogu. 2014

Indrek Saar, Ministerstvo kultury. Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta. 2019

Aruanne „kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ aasta 2019 täitmise kohta. Kultuuriministeriumi Eesti. 2019

Estonian Ministry of Culture. 2013. [online]. [cit. 13. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuur-2020>

Kultuuriministeerium. Kultuuri arengukava 2021-2030“ väljatöötamise protsess. 2018. [online]. [cit. 13. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/uudised/algavad-arutelud-eesti-kultuuri-kumnendivisiooni-ule>

Kultuuriministeerium. Sünnib kümnendivisjon kultuurile. 2019. [online]. [cit. 13. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/uudised/algavad-arutelud-eesti-kultuuri-kumnendivisiooni-ule>

Kultuuriministeerium. Algavad arutelud Eesti kultuuri kümnendivisiooni üle. 2019. [online]. [cit. 15. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/uudised/sunnib-kumnendivisjon-kultuurile>

Eesti Teatri Agentuur. Statistics. 2019. [online]. [cit. 15. 1. 2020]. Dostupné z: <http://statistika.teater.ee/stat/main>

Estonian Theatre Agency. Estonian Theatre in Numbers 2019. 2020.

Kultuuriministeerium. The process of developing the "Cultural Development Plan 2021-2030". [online]. [cit. 7. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/kultuuri-arengukava-2021-2030-valjatootamise-protsess#item-1>

Ministerstvo kultury. Teze státní kulturní politiky 2021–2025+. str 3. 2021.

Zákon: Riigikogu. Eesti riigi kultuuripoliitika põhialuste heakskiitmine. Põhjalikult. 16. 09. 1998. Online. Dostupné z: <https://www.riigiteataja.ee/akt/76129>

Jakub Bakule, Tereza Marošková, Petr Peřinka. Strategie rozvoje a podpory kulturních a kreativních odvětví. Evropská unie – Evropský sociální fond. Ministerstvo kultury ČR. 2020.

Vabariigi Valitsus (Estonian Government). Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007–2013. 12.01.2007.

Riigikogu. The general principles of the cultural policy up to 2020. 2014

Online dokumenty

Zastupitelský úřad ČR v Tallinnu. [online]. [cit. 8. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/estonsko-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/>

Cambridge dictionary [online]. [cit. 5. 8. 2019]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/policy>

Commission of the European Communities [online]. [cit. 10. 6. 2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0242&from=EN>

Euroskop.cz [online]. [cit. 10. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/516/sekce/estonsko/>

Novinky.cz [online]. [cit. 10. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/veda-skoly/historie2/clanek/cesku-podobna-estonska-historie-122492>

Compendium of cultural policies and trends [online]. [cit. 12. 4. 2019]. Dostupné z: https://www.culturalpolicies.net/web/files/93/en/2017_MON_03_Policy_Priorities.pdf

Estonian Ministry of Culture [online]. [cit. 10. 6. 2019]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/en/activities/creative-industries>

Estonian Ministry of Culture [online]. [cit. 12. 6. 2019]. Dostupné z: <https://vm.ee/en/node/9875>

Estonian Embassy in Prague [online]. [cit. 25. 6. 2019]. Dostupné z: https://www.estemb.cz/business_in_estonia/creative_industries_in_estonia

European Commission. [online]. cit. 10. 8. 2019. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/latvia/around-the-baltic-a-palette-of-regions-to-paint-the-future

Up2Europe [online]. cit. 10. 8. 2019. Dostupné z: https://www.up2europe.eu/european/projects/the-baltic-palette-ii_131666.html

Silja Lassur, Külliki Tafel-Viia, Andres Viia. Mapping creative industries in Estonia, Latvia and Lithuania. LoovEesti: [online]. cit. 11. 8. 2019. Dostupné z: <https://www.looveesti.ee/overview-4/>

Eastern Partnership Culture Programme [online]. [cit. 12. 10. 2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0242&from=EN>

Anders Härm. Esti Päevaletth: When culture becomes a pendant [online]. [cit. 23. 11. 2020]. Dostupné z: <https://epl.delfi.ee/artikkel/51288349/kui-kultuurist-saab-ripats?>

Glosbe [online]. [cit. 10. 2. 2021]. Dostupné z: <https://cs.glosbe.com/cs/cs/fordismus>

European Commission. European Coalitions for Cultural Diversity. Green paper - unlocking the potential of cultural and creative industries. 2010. [online]. Dostupné z: <https://www.coalitionfrancaise.org/wp-content/uploads/2013/07/CEDC-Contribution-ICC-Green-Paper-28.7.2010-final1.pdf>

Cross Innovation. Creative industries final report. pendant [online]. [cit. 23. 8. 2020]. Dostupné z: http://www.cross-innovation.eu/wp-content/uploads/2014/04/Report_cross-innovation-creative-industries_final_140315.pdf

European Commission. Report of the OMC (open method of coordination). Working group of member states' experts. Executive summary: the role of public policies in developing entrepreneurial and innovation potential of the cultural and creative sectors. 2018. [online]. [cit. 26. 8. 2020]. http://publications.europa.eu/resource/cellar/2f315f34-2e56-11e8-b5fe-01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1

European Parliament. Fact sheet on European Union. [online]. [cit. 22. 12. 2020]. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/67/innovation-policy>

Hromadske International. [online]. [cit. 1. 12. 2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=BkKTbZbEdO8&ab_channel=HromadskeInternational

Neal Razzell. BBC World Service. 2015. [online]. [cit. 3. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-33258667>

Katre Väli: The preparation of Culture 2030 begins [online]. [cit. 13. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.kul.ee/et/uudised/algab-kultuur-2030-koostamine>

Lumi Capital. Lumi Capital and EEREIF have completed the development of the Vaba Lava theatre. [online]. [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.lumicapital.eu/en/news/2014/379-19sept>

Baltic Urban Lab. Telliskivi Creative City in Tallinn. [online]. [cit. 28. 1. 2021]. Dostupné z: <http://www.balticurbanlab.eu/goodpractices/telliskivi-creative-city-tallinn>

Vaba Lava. <https://vabalava.ee/vaba-lava/vaba-lava-narva/>

Kreativní vouchery Brno. [online]. [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.kreativni-vouchery.cz/>

Video a audio

Ragnar Siil. Eastern Partnership Culture Programme. Creating Preconditions for Developing Cultural and Creative Industries. 2015. [online]. [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=IMV5rJvxKA4&ab_channel=EasternPartnershipCultureProgramme

Marta Smolíková. ČRo: Akcent. Dosavadní kulturní politika státu byla neviditelná, míní odborníci. Nastal čas připravit novou strategii. [online]. [cit. 3. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/akcent/dosavadni-kulturni-politika-statu-byla-neviditelna-mini-odbornici-nastal-cas-pripravit-novou>

Příloha č. 1.

Knowledge spillovers	Industry spillovers	Network spillovers
Stimulating creativity and encouraging potential	Improved business culture and boosting entrepreneurship	Building social cohesion, community development and integration
Increasing visibility, tolerance and exchange between communities	Impacts on residential and commercial property markets	Improving health and wellbeing
Changing attitudes in participation and openness to the arts	Stimulating private and foreign investment	Creating an attractive ecosystem and creative milieu, city branding and place making
Increase in employability and skills development in society	Improving productivity, profitability and competitiveness	Stimulating urban development, regeneration and infrastructure
Strengthening cross-border and cross-sector collaborations	Boosting innovation and digital technology	Boosting economic impact or clusters
Testing new forms of organisation and new management structures		
Facilitating knowledge exchange and culture-led innovation		

Příloha č. 2.

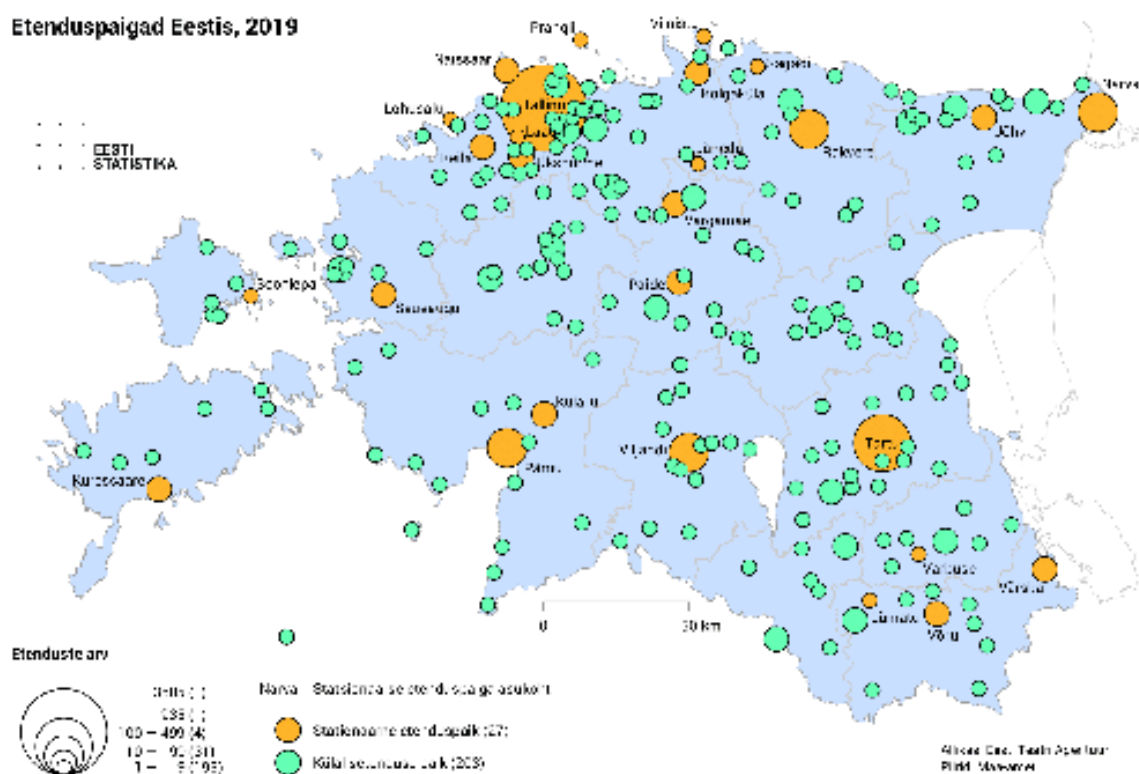

Fig. 1: Studied area marked in red. Tallinn City Map. Creative Commons.

Příloha č. 3.

Etenduspaigad Eestis, 2019

Performance locations of theatres, 2017

